

ודלא כהרא"ש. וכן מבואר בשיטה מקובצת בשם הר"מ מסרקסטה. וביאר בשו"ת עונג יום טוב (סימן כ"ט), דסברי, דאינה נקנית אלא משעת השינוי ולא למפרע. ובאמרי משה (סימן לב אות ג' בהגה"ה) הקשה, היאך שייך שיקנה למפרע, הא כל זמן דיש עליו חיוב השבה אי אפשר לו לקנות. לכך ביאר, דלהרא"ש נמי אינו קונה אלא משעת השינוי, אלא דסובר דיש לו קנין אף בהשבח והיוקרא וקניא בשינוי אף לדידהו, ומה שכתב הרא"ש דאין משלם רק כשעת הגזילה, דכיון דסובר דכל שלא שברה בידים ואיבדה מן העולם לא מיקרי גזלן על שעת השינוי, לכך אין עליו חיוב השבה אלא על שעת הגזילה, ולכך אי אפשר לחייבו בהשבה בעד מה ששבחה בעיבור גזיזה בשעת השינוי. והתוס' פליגי, דמיקרי גזלן אף על מה ששבחה ממילא, ואף דלא איבדה בידים בשעת השינוי, חשיב גזלן עד לאותה שעה, ושייך לחייבו עליה. ובביאור הגר"א (חור"מ שני סק"ב), כתב ביאר נוסף במחלוקתם.

ג) גמ', הגזל רחל וגזזה וילדה משלם אותה ואת גזזותיה וכו' רבי יהודה אומר גזילה חוזרת בעניה. כתב הרא"ש (סימן ג'), דלרבי יהודה לידה וגזיזה הוי שינוי בגוף הבהמה וקנאה בשינוי, וכן דעת בעל המאור (לד' מדפי הרי"ף). והרמב"ן במלחמות (שם) פליגי, דפרה מעוברת וילדה לא חשיב שינוי בגוף הבהמה כלל, אלא בולד או בגיזות בלבד, והוכיח מהתוספתא (פ"ז ה"ה), דתניא דהגונב פרה מעוברת וילדה ואחר כך טבחה משלם ד', וה' ואם טבח את עוברת פטור מד'. וה' והאור שמח (פ"א מגניבה ה"א) דחה ראיתו, והוכיח, דהתוספתא קאי בשיטת רבי מאיר דשינוי במקומו עומד, ומה שפטור מד' וה' על העובר, היינו משום שלא גזלו בפני עצמו אלא בהיותו במיעי אמו.

ד) גמ', שם. כתב הרשב"א, דלא מיירי אלא בגזל רחל ונטענה או נתעברה אצלו, אבל בגזלה טעונה ומעוברת ליכא למאן דאמר שיהא לגזלן חלק בגיזות וולדות, ולכולי עלמא משלם כשעת הגזילה. אבל הרא"ש (סימן ג') כתב דאף בהאי גזונא חשיב שינוי וקנא, וכן פסק הטור (חור"מ שני).

ה) גמ', שם. כתב הרמב"ם (פ"ב מגזלה ואבדה ה"ז), דדווקא אם נתייאושו הבעלים ואחר כך ילדה וגזזה קנאה בשינוי, אבל ילדה וגזזה קודם יאוש, נשארה ברשות בעלים, והשבח שעל ידי הוצאה קונה אף בלא יאוש. והראב"ד (שם) פליגי, דאף שבח חשיב שינוי וקונה בלא יאוש. וביאר המאירי, דלרמב"ם, לידה וגזיזה לא הוו שינוי מעשה גמור שיועילו לקנות בלא יאוש.

ו) רש"י ד"ה ונפקא מינה, להיכא דלא השביחה אלא כיחשה. כתב הפני יהושע, דמיירי הכא בכחשא דלא הדר, דאי בשחזור, אפילו למאן דאמר שינוי לאו במקומו עומד, הכא יכול לומר הרי שלך לפניך. דאיפסקא הלכתא כרבי שמעון בן אלעזר, וכדאסיק רבא לעיל (צד), דמיירי בשינוי החזור.

ז) גמ', תא שמע לצבוע לו אדום וכו' ושבוהו בעי למיתב ליה. כתב הרשב"א, דהאי לישנא לאו דווקא, דאי שינוי במקומו עומד אינו משלם דמים אלא מחזיר הצמר בעצמו, ואם השבח יתר על היציאה אין נותן לו אלא היציאה, אלא לישנא בעלמא נקט, וכוונתו דאפילו השבח הוי דבעל הבית.

ח) גמ', שם. הקשה הרשב"א, איך מוכיח ממתניתין דלצבוע לו אדום, דלרבי מאיר שינוי קונה. דלמא בעלמא שינוי אינו קונה. והכא שאני, משום דסבר אומן קונה בשבח כלי, דכל ששינה מדעת בעל הבית לא השביחו לדעת בעל הבית, אלא עבור עצמו. ותיירך, דלא בעי לאוקמא בהכי משום דרבא מסיק לקמן (צט:), דלכולי עלמא אומן קונה בשבח כלי. ועיין בדבריו מה שהוסיף לתרץ.

ט) רש"י ד"ה בשוגג, כגון לוקח וכו' ולא ידע שהיא גזולה. הקשה הפני יהושע, אמאי לא פירש רש"י אף בדידע שהיא גזולה ובלוקח עם הארץ, וכדאמרין לקמן (עמוד ב'). ותיירך, דהתם דאיירי בגזילת קרקע, שייך שפיר לפרש בלוקח עם הארץ דלא ידע דקרקע אינה גזולה. אבל הכא, בעיקר האיבעיא דאיירי במטלטלין וקודם יאוש, דאפריה ורחל קאי, אי ידע דגזולה המוכר, תו לא שייך שוגג אפילו בעם הארץ.

דף צה ע"ב

ו) גמ', מאי לאו בעם הארץ דלא ידע דקרקע אינה גזולה. הקשה הרשב"א, מאי קמיתני ראייה מגזילת קרקע למטלטלין, דשאני קרקע דאינה גזולה, ומדינא נפקא, בין היא ובין פירותיה ושבחה, בין מיד גזלן ובין מיד לוקח מגזלן. ותיירך, דמשמע להו דאין נוטל אפילו יציאה מהגזלן, ואי לא הוי משום קנס היה נוטל הוצאה מבעל הקרקע כדין יורד. והראב"ד פירש, דאי לאו משום קנסא הוי שקיל כאריס.

יא) תוס' ד"ה בשבח שעל גבי גזילה, בתוה"ד, ור"ת מפרש וכו' אבל שבח שעל גבי גזילה דשינוי דהדר הוא ולא קני הוי דנגזל. ביאר בתוס' רבינו פרץ, דהא דחשיב שינוי החזור, משום דלא הוי שינוי אלא משום שנטענה או

הרא"ש (סימן ב'). אמנם הקובץ שיעורים (אות קד) הוכיח, מדפריך ביבמות (כב.), גבי ממזר דחייב בקללת אביו, "והוא אינו עושה מעשה עמך", והא אפשר דלא בא על הערזה אלא פעם אחת באקראי. אלא מוכח, דאף בכהאי גזונא מיקרי "אינו עושה מעשה עמך". והביא, דכן הוכיח ביראים (קלו), מדתניא במכות (כו.), כיון שלקה הריהו כאחיק, ומוכח דקודם לכן אפילו בחטא אחד אינו כאחיק, וביאר הטעם, דכיון שבידו לעשות תשובה ואינו עושה, תו לא הוי כאקראי.

טז) גמ', שם. כתב הטור (יו"ד סימן ר"מ), דאם היה אביו רשע אינו חייב לכבדו. והוכיח מסוגיין, דמשמע דכל זמן שלא עשה תשובה אין בניו מחוייבים בכבודו. ונחלק בזה על הרי"ף ביבמות (ה). מדפי הרי"ף (והרמב"ם (בפ"ו ממרים ה"א) שפסקו, דאף באביו רשע חייב בכבודו ומוראו, והוכיחו מדאמרו בסנהדרין (פה:), דאין הבן נעשה שליח להכות את אביו אף דעבר אביו עבירה ונתחייב מלקות. והבית יוסף (שם) כתב, דאין הוכחה מסוגיין נגד פסק הרמב"ם, דשאני הכא דמדינא אינם חייבים להחזיר, דלדידיה אזהר רחמנא באיסור ריבית ולא לבריה, אלא דבשעשה תשובה ולא הספיק להחזיר, הריהו כאילו כבר החזירה ולא הורשה לבניו, ומשום כבודו הוא דחייבים להחזיר. ובשלא עשה תשובה ירשוה בניו והוי כממונם, ואין עליהם חיוב להחזירה, דקיימא לן כמאן דאמר כיבוד אב משל אב. אבל בשאר כבוד חייבים. והפני יהושע תירץ, דהכא שאני, דאפילו אם חייב בכבוד אביו רשע, מכל מקום בדבר עצמו שעבר אביו עבירה ולא חש לכבוד עצמו, לא מסתבר שיתחייבו בניו בכבודו. ועוד תירץ, דכיון דאם היה אביו חי לא היו מקבלין ממנו, וממונו גמור הוי להורישו לבניו, לכך מקשה למה נחייב את בניו להחזיר, דאינו אלא משום חיוב כבוד שחייבים בכבודו יותר ממה שהוא עצמו חש לכבודו, וכיון דאינו עושה מעשה עמך מאי טעמא נחוש לה. והלחם משנה (שם) כתב, דאחר מיתת אביו מודה הרמב"ם דאין חיוב כיבוד באביו רשע, והכא מיירי לאחר מיתתו.

יז) תוס' ד"ה אי עשה תשובה, בתוה"ד, דלא שייכא תקנה גבי בנים. המשנה למלך (פ"ד ממלוה ה"ד) ביאר בכוונתם, דאפילו במקום שהניח אביהם נכסים שיש להם אחריות, דמדינא גובים מהם מחיוביה דאב, מכל מקום גובים מהבנים. דלא תקן רבי אלא לגזלן עצמו ולא לבניו. אבל בחידושי הגרע"א כתב, דלא כתבו התוס' כן אלא משום דמיירי הכא בדבר המסוים, דמסקינן דמקבלים מהם, ובהא לא תיקנו כלל דאין מקבלין אפילו גבי אביהם. אבל בדבר שאינו מסוים גם גבי בנים שייכא תקנה. אמנם הפני יהושע ביאר, דמה שכתבו התוס' "דלא שייכא תקנה גבי בנים", לא קאי אלא לתירוצו קמא דתוס', דלתירוצו בתרא דמיירי בדבר המסוים אפילו גבי אביהם לא שייך תקנה.

יח) גמ', אמרי מחזירין ואין מקבלים מהם אלא למאי מחזירין לצאת ידי שמים. כתב הטור (חור"מ סימן שס"ח), דאם מחזיר לצאת ידי שמים מותר לקבל ממנו. וכן פסק השלחן ערוך (שם ס"א), והקשה הים של שלמה (סימן ג'), הא בברייתא קתני "מחזירין", ואהא אמרינן דאין מקבלין מהם, ולמה מחזירין לצאת ידי שמים, ומשמע, דאף דמחזירין לצאת ידי שמים אין מקבלים מהם. ותיירך, דכוונת הטור, דבפעם ראשונה שהחזיר אין מקבלים הימנו, אבל אם אמר שאף על פי כן רוצה להשיב, מקבלים. דכיון דמשתדל שיקבל ממנו, לא תקינו רבנן שלא יקבל, ואדרבא המונע מלקבל אין רוח חכמים נוחה הימנו.

יט) תוס' ד"ה לצאת ידי שמים, בסוה"ד, דהנהו תנאי דהתם קדמו. ביאר הפני יהושע, דכיון דהשקלא וטריא הכא אתי אתקנתא דרבי, לא מצי לאוקמא כתנאי דהתם, ולמימר דפליגי בתקנתא דרבי, כיון דאינהו לא היו בדורו אלא קודם.

דף צה ע"א

א) תוס' ד"ה כאן בגזילה קיימת. תימה רועים מאי גזילה קיימת איכא וי"ל וכו'. ובחידושי הרשב"א תירץ עוד, דמיירי אפילו בבהמה שלו ובשגזל עמיר ליתן לבהמתו. ובשם הראב"ד תירץ, דהא דקאמר בגזילה קיימת לאו דוקא, אלא היא או חילופיה קאמר, והיינו רועים, שאין הגזילה עצמה קיימת בידן, אלא חלופיה, דהיינו הבהמות שזונו מחמת הגזלן.

ב) תוס' ד"ה משלם דמי פרה העומדת לילד, וכל שבח שמשעת גזילה עד שתלד לגזלן. ביאר הרא"ש (סימן ג'), דלא דמי לתברא או שתייה דמשלם כאותה שעה, דכיון שאיבדה בידים באותה שעה נעשה עליה גזלן, אבל הכא דנשתנית מאליה קנאה בשינוי, וחוזרים התשלומין כשעת הגזילה. והוא הדין היכא דגזזה, אף דשינה בידים דכל שלא שברה ואיבדה אולינן בתר שעת גזילה. ובהגהות הגר"א כתב, דיש לגרוס בתוס' דהשבח "לנגזל"

ממה שהיה יכול לגבות מהלווה עצמו, דמן הלווה לעולם לא מצי למיגבי יותר מדמי חובו. ואם כן לא שייך למימר דיגבה נמי מן היתומים השבח בחנם, ומטעם דברא כרעא דאבוה, דאדרבא כיון דכרעא דאבוה הוא אין לבעל חוב ליטול כלום בשבח יותר משיעור החוב, ורק למאי דמוקמינן בדמסיק שיעור ארעא ושבחא, שווה דין יתומים ללקוחות.

(ב) בא"ד, והא דאמרין בהמקבל יתומים אומרים אנו השבחנו וכו' התם איירי בשעשאו אפותיקי וכו' וגרע כוחו של בעל חוב טפי וכו' ואלו לא עשאו אפותיקי היה גובה בכל וכו'. תמה **הפני יהושע**, איך יתכן שיוגרע כוחו של בעל חוב בשעשאו אפותיקי מבשלא עשאו, כיון דמיירי ביתומים שאין להם על מי לחזור, למה יוגרע כוחם בשלא עשאו אפותיקי, שיפסידו דמי היציאה שהוציא. דהיכן מצינו שיפרעו היתומים חוב אביהם. והביא, **דהנמוקי יוסף (בבא מציעא סז. מדפי הרי"ף)** פירש באופן אחר, דודאי מיירי התם בדמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא, דאי לא מסיק אלא דמי ארעא, מאי טעני יתומים אנו השבחנו, אדרבה בזה הורע כוחם שיטול בעל חוב כל השבח ולא יתן להם אלא היציאה כדין יורד, ומאיך אילו אביהם אשבח, לא יטול בעל חוב מן השבח כלום כיון דלא מסיק ביה אלא שיעור ארעא. ומיהו, לעולם לא יגבה שיעור שיתר על ההוצאה, אפילו בדמסיק שיעור ארעא, ודלא כהתוס'.

(ג) גמ', אמר רבא גזל והשביח ומכר וכו'. ביאר **השיטה מקובצת** בשם **רבנו יהונתן**, דמיירי אפילו בשבח דממילא, כגון גיזה וולד שנטענה אצלו. וחדש רבא, דאפילו הכי הוי השבח דגזלן משום תקנת השבים, וכדאסקו **לעיל (צד.)**. ואשמועינן רבא, דלא נימא דרק היכא דהגזילה ביד הגזלן עבדינן תקנתא, אבל אחר שיצאה מרשותו ומכרה לאחר בלא אחריות לא, קמשמע לן דאפילו הכי עבוד תקנתא, ולא מהדר דמי השבח. וכן ביאר **הפני יהושע**. וכתב **הרשב"א**, דהבעיה אינה אלא קודם יאוש, דאי לאחר יאוש פשיטא דקנה הלוקח, דהוה ליה יאוש ושינוי רשות.

(ד) רש"י ד"ה מה שהשביח מכר, ושקיל לוקח מחצה שליש ורביע וכו' אי נמי כוליה שבחא מפני תקנת השבים. הקשה **הפני יהושע**, אמאי לא פירש כפשוטו דאיירי בכוליה שבחא, ואלבא דרבי יהודה דאמר **לעיל (צה:)**, דשבח שעל גבי גזילה דגזלן הוי וכדאוקי רב פפא. ותירץ, דרש"י לשיטתו **לעיל (צה:)** **ד"ה דרבי יהודה**, דלרבי יהודה קני גזלן בשינוי מדאורייתא ולא מפני תקנת השבים. ואם כן, מילתא דפשיטא היא דכל שכן אם מכר השבח לאחר שקנה לוקח. לכך הוצרך לפרש, דכל הספק הוי רק אליבא דרבי שמעון, דלשיטתו לא קני אלא מתקנת השבים, או דמיירי בשינוי דהדר וכדאוקי **לעיל (צד.)** מפני תקנת השבים, וקמשמע לן דקנה לוקח אף דלא שייך גביו תקנת השבים. וכן להלן **ברש"י ד"ה כל זכות פירש**, דמיירי למחצה לשליש ולרביע כדרבי שמעון, דאי כרבי יהודה דקני ליה מדאורייתא פשיטא דקנה לוקח, ואין צריך לטעמא דמה מכר ראשון לשני.

(ה) גמ', מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו. הקשה **הצמח דוד** (על שו"ת הגרע"א סימן ר"ג), כיון דמיירי קודם יאוש, (דאי לאחר יאוש הרי קנאו האחר ביאוש ושינוי רשות). אם כן מניין לגזלן זכות וכח למכרו לאחר כל זמן שלא נתייאשו הבעלים. ותירץ, דמכל מקום יש לו לגזלן קנין בגוף הגזילה לשבח, שהרי השבח שלו ויכול למכרו קנין זה לאחרים. **והתורת חיים** ביאר, דכיון דקנה הגזלן גופיה לשבח מפני תקנת השבים, הוי השבח לגביו כשאר נכסיו, ויכול להורישו ולמכרו כמו שעושה בשלו, ועיין באות הבאה.

(ו) גמ', בעי רבא השביח עובד כוכבים מהו וכו'. כתב **התורת חיים**, דנראה, דבגוונא דהשביחה הישראל הראשון לא קמיבעיא ליה, דפשיטא דכיון דלדידיה עבוד תקנה, הוי השבח כשאר נכסיו ויכול להורישו ולמכרו בין לישראל בין לעובד כוכבים, וישראל הקונה מן העכו"ם זכה בו. וכן לא קמיבעיא ליה בהשביחה ישראל האחרון, דתליא בספק דהשביח עכו"ם כיון שבא מכח עכו"ם, ודקדק לשון הש"ס, דמסיק דמיירי כגון דגזל ישראל וחבניה לעובד כוכבים והשביח עכו"ם, והדר זבנה לישראל, דרק ככהאי גוונא מיבעי ליה. אמנם הביא, **דהים של שלמה** (סימן ו) פירש, דמבעיא ליה גם בהשביח ישראל ראשון או אחרון אי עבדו תקנתא בהכי, ומאי דנקט בלשון "השביח עובד כוכבים מהו" הוא משום דקאי אדלעיל מינה דמיירי בהשביחה לוקח, אבל מכל מקום איכא לספוקי אף על תחילת דברי רבא, דמיירי בהשביחה גזלן ומכרה ללוקח עכו"ם. וסיים, דפשוטא דשמעתא לא משמע הכי. ועיין **בחזון איש** (סימן יז סוף סק"ד), מה שביאר בזה.

(ז) גמ', תקנתא לגוי ניקום ונעביד. ביאר **השיטה מקובצת** בשם **רבנו יהונתן**, דהמקשן הבין, דרבא מיירי שהגוי גזלה, ומיבעיא ליה אי עבדינן ליה תקנת השבים. ומשום הכי מתמה דפשיטא דלא עבדינן. ותירץ, דמיבעיא ליה בלקחה הגוי מישראל וכו', דמספקא ליה כיון דכל מה דעבדינן תקנתא ללוקח משום דמה מכר ראשון לשני וכו', אי אף בדאיכא עכו"ם באמצע

נתעברה, והא כשתגזז או כשתלד הוי כמעיקרא וחוזר. **והרשב"א** כתב, דסבירא ליה לרבי יהודה דשינוי כהאי גוונא, כל שהוא עדיין על גבי הגזילה, אינו כשינוי שאינו חוזר אלא כשינוי החוזר, והיינו דגזילה חוזרת בעיניה.

(יב) תוס' ד"ה לרבי שמעון כי מסלק וכו', לא בעי לר' יהודה כיון דמתקנת השבים מוקמי' וכו' פשיטא דמגופיה שקיל. ביאר **הפני יהושע**, דכתבו הכי לרבותא, דאפילו אי נימא דטעמא דרבי יהודה משום תקנת השבים, כיון דכל השבח לגזלן שקיל מגופיה. וכל שכן למה שפירש ר"ת **לעיל בתוס' ד"ה בשבח**, דלרב פפא אליבא דרבי יהודה קונה השבח משום שינוי, אם כן פשיטא דשקיל מגופיה. אמנם כתב, דרוב המפרשים הקדמונים כתבו להיפך, דלרבי יהודה, כיון דלא שקיל אלא מתקנת השבים, פשיטא דבדמים מסלק ליה. וכן כתב **הרמב"ם** (פ"ב גזילה ה"ו), דאם עדיין לא ילדה ולא גזזה, שמין לו, ונוטל מן הנגזל ומחזיר הבהמה עצמה.

(יג) גמ', שלשה שמין השבח ומעלה אותן בדמים. פירש **הרשב"א** בשם הר"ח, דאפשיטא דליכא מאן דמעלין אותן בדמים אלא אלו שלשה, ואם כן גזלן דהכא אין מעלין בדמים אלא נוטל השבח מגוף הבהמה. וכן פירש **הראב"ה**. ותמה עליו, דהא איכא נמי אריס דמעלין לו בדמים, כדמשמע **בבבא מציעא (קט:)**. לכך ביאר, דהכי קאמר "שלשה שמין ומעלין אותן בדמים", ואם בלוקח או יתומים מעלין בדמים [ואין צריך לתת מהגוף עצמו], כל שכן בגזלן. וכדעת **התוס' ד"ה שלשה**.

(יד) תוס' ד"ה שלשה שמין להן השבח, אף על גב דתני ג' תנא ושייר גזלן וכו'. תמה **הפני יהושע**, אמאי חשיב גזלן שיור, כיון שכתבו בסמוך **בתוס' ד"ה לרבי שמעון**, דאיבעיין לא איירי אלא לרבי שמעון, אבל לרבי יהודה פשיטא דמגופיה שקיל, ואנן קיימא לן כרבי יהודה לגבי רבי שמעון. ועוד, דסתם מתניתין דריש פירקין כוותיה. ומסיק בצריך עיון.

(טו) רש"י ד"ה גובה את השבח, ואינו מחזיר ללוקח כלום. ביאר **הפני יהושע**, דכוונתו, דאפילו ההוצאה אינו מחזיר, דבלאו הכי לא הוי מקשה הכא מיד, וכן פירש **רש"י בבבא מציעא (יד:)** **ד"ה גובה את השבח**, וכל הסוגיא דהתם משמע כן.

(טז) תוס' ד"ה שבח, כאן פירש הקונטרס וכו' וקשה דאם כן לפירושו וכו'. **הש"ך** (חו"מ קט"ו סק"ח) הביא, דרש"י עצמו ביאר בג' מקומות, דאין בעל חוב גובה אלא מתבואה שעדיין צריכה מעט לקרקע. **בבבא מציעא (יד:)** **ד"ה לאכילת פירות. ושם (טו:)** **ד"ה שבח המגיע.** ופירש דבריו **ברש"י שם (קו:)** **ד"ה המגיע לכתפים**, דמיירי דוקא בשצריכים לקרקע דבר מועט, דאילו באין צריכים לקרקע הוו להו פירות ולא שבח, שבעל חוב גובה השבח ולא פירות גמורים. ותמה, איך נעלם מהם דברי רש"י אלו. וכתב, דאפשר דמה שכתבו התוס' בסוף דבריהם, "וי"ל דשבח המגיע לכתפים קרוי פגין או בוסר דצריכי לארעא וכו'", באו לפרש דברי רש"י עצמו "שגדלה כל צרכה", דהיינו, דמכל מקום צריכה לקרקע מעט.

(יז) בא"ד, ור"ת מפרש דשבח המגיע לכתפים היינו כגון דבר הבא בטורח. וכן כתב **הרשב"א**. וביאר, דהיינו שבח הבא מחמת סבל כתיפיו, וכתיפיו היינו עמלו. ושבח שאין מגיע לכתפים, היינו, שבח שהשביחו נכסים מעצמם. וכתב, דכן מוכח בפרק יש נוחלין **(בבא בתרא קלד.)**.

(יח) בא"ד, שם. ור"ת מפרש. אבל **הרי"ף** (בבא מציעא ח: מדפי הרי"ף) **והרמב"ם** (פכ"א ממלוה ה"ב) פירשו, דכל שמחובר לקרקע אף דאינו צריך לקרקע כלל ועומד ליבצר, גובה ממנו הבעל חוב. ופירשו, דשבח המגיע לכתפים היינו שכבר נבצר ועומד להינשא על הכתף. וכתב **המגיד משנה** (שם), דנמצא דיש ג' שיטות בדבר, שיטת **הרי"ף** **והרמב"ם** (שם), דאפילו אינן צריכין לקרקע כלל גובה מהם, כיון שהם מחוברים ודינם כדין השבח. דעת **רש"י** **והרמב"ן** **(בבא מציעא טו.)**, שאם אינם צריכין לקרקע אין גובה מהם, ואם צריכים אפילו מעט גובה. ושיטת **רבינו תם** (כאן) **והבעל המאור** (בבא מציעא ז: מדפי הרי"ף), דאפילו מן הצריכין לקרקע אינו גובה אם טרח הלוקח בשבחן, דפירשו דשבח שאין מגיע לכתפים היינו שבח מאיליו בלא טורח.

דף צו ע"א

(א) תוס' ד"ה הא דמסיק וכו' הא דקאמר שמואל וכו' ונראה דגם מיתמי גבי בעל חוב השבח בחנם וכו'. ביאר **הפני יהושע**, דכוונתם, דלפי זה מילתא דשמואל דבעל חוב גובה את השבח קאי בין אלקוחות ובין איתומים, וכל סוגיא דשמעתין איירי אתרויהו. וכתבו כן רק להאי שינויא דמיתוקמא מילתא דשמואל בדמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא. דאי איירי בדלא מסיק שיעור ארעא ושבחא, ואפילו הכי גובה כל השבח, היינו על כרחך משום דאומר לו "ארעאי אשבח", ולפי זה יפה כח הבעל חוב כשגובה מלקוחות

אמרינן כן.

(ח) **גמ'**, **שם**, כתב החזון איש (בבא קמא יז סק"ב), דנראה דאף אם גם בדיניהם השבח לגזלן, ואי אפשר לזכות לגזול לזכות לא בדיניהם ולא בדיננו, מכל מקום לא זכה העכו"ם בשבח. דכיון דבדין ישראל אין השבח לגזול, אלא משום תקנה לא נהגא התקנה בעכו"ם, ואמרינן ליה כך דיננו דהשבח לגזול. ולפי זה, אם נשתנית הגזילה אחר שנעשה שבח, דאז בישראל זוכה בשבח מעיקר הדין, גם עכו"ם זוכה אם בדיניהם נמי כך הוא, ולא מיירי הכא אלא בשבח הקני לגזלן מתקנת השבים.

(ט) **גמ'**, **השתא מיהא גובי דריקלא מיקרי**. הקשה השיטה מקובצת בשם הראב"ד, אם כן צמר וצבע נמי לא יחשב שינוי, דצמר צבוע מיקרי. ותירץ, דצמר אישתני חזותיה, אבל הכא לא אישתני כלל, דזקוף היה והשתא שוכב, והכי איתא בסוכה (ל:). לענין הושענא דגזיזה לאו שינוי הוא. ובשם הרמ"ה כתב, דשמעינן מינה דשינוי מעשה לא קני עד דאיכא שינוי השם בהדיה. מיהו היכא דאכשרינהו למלאכה, אף דליכא שינוי השם, קני, דומיא דעצים ושיפן אבנים וסיתנן.

(י) **גמ'**, **עבדינהו קצוצייתא קני**. ביאר השיטה מקובצת בשם גאון. דקצוצייתא היינו חתיכות קטנות דלא חזו אפילו לכשורי זוטרי. והערור פירש, דהיינו שעושין ממנו צינור. [וכן משמע לעיל (סז)]. והוי שינוי מעשה, ואף דעתה עדיין לא מיקרי צינור, כיון שמועד לעשות ממנו צינור, חשיב דהרי נשתנה שמו בכך. (ש.צ.א.).

(יא) **גמ'**, **דמעיקרא לוליבא מיקרי והשתא הוצי**. הקשה התורת חיים, תיפוק ליה משום דנפסל בהכי, ולהלן מבואר דאפילו בפסול דנחלקה התימות קני לה. ותירץ, דמיירי הכא בגזל לולב הפסול כגון שנפרצו עליו, לכך אין קונוהו אלא בשינוי השם.

(יב) **גמ'**, **בעי רב פפא נחלקה התימות מהו**. פירש רש"י (בעמוד ב') ד"ה מאי לאו, דכיון דלענין פסול מיפסלא, לענין מיקנא נמי שינוי הוא, וקני. וכתב הקובץ שיעורים (אות קיב), דהיה מקום לפרש, דהקנין הוי מה שנפסל, דהוי כנשבר הכלי, וכדאיתא במתניתין בסוכה (לב:), דאסור למעט ענבי הדס ביום טוב. ושיטת הריב"א (הובא בקובץ שיעורים), דאסור לתקן מדאורייתא, משום מכה בפטיש. וכמו בגוונא דהוכשר למצוה, הכי נמי במה שנפסל למצוה חשיב שבירת כלי. אמנם הקשה, דמאי שנא מצורם אוון בקרבן דנפסל להקרבה, ומכל מקום לא הוי שינוי, כמבואר לקמן (צח:). לכך פירש להיפך, דהפסול הוא מפני שנשתנה מברייתו, ואילו לא היה שינוי ברייתו בכך לא היה נפסל. ונלכאורה קושיותו צריכה ביאור, דגבי צורם אוון בכור, כל פטורו משום דסתם שוורים לאו למזבח קיימי, (כמבואר שם בסוגיא וברש"י (על מתניתין צו: ד"ה פטור) אבל בגוונא שגורם היוק ממש, נימא דהפסול הווי שינוי, כיון דשינהו מייעודו. (ש.צ.א.)).

(יג) **תוס' ד"ה נחלקה התימות**. מצא ר"י בתשובת הגאונים וכו'. הרי"ף בסוכה (טו. מדפי הרי"ף), והראב"ד פירשו, דהיינו גבא דהוצא דמתיים להו לשני צידי העלה כשהוא כפול לשניים. וכתב הרשב"א, דמשמע דכוונתם, שנחלקה התימות כך ברוב עלי הלולב, דאילו לא נחלקה אלא תימות של אחת, הרי אפילו ניטל עלה אחד מן השדרה אינו נראה שיפסל הלולב בכך, דהא אמרו בסוכה (כט:), "נפרצו עליו ונפרדו עליו", דמשמע כולן או רובן, וכתב דכן נראה מלשון הבה"ג.

(יד) **בא"ד**, ועוד אור"י דיש מפרשים וכו' ויש בסוף השדרה ב' עלין יוצאין ממנה וכו'. ביאר הפלפולא חריפתא (על הרא"ש סימן ד' אות מ-ג), דלפירוש הגאונים קרי הוצא לכל עלה כפול. ולפירושם, צריך שיהיו ב' עליו הכפולים דבוקים זה בזה. ולכך הקשו תוס', דבטורח ימצא לולב כשר דאין מצוי שיהיו ב' עלים כפולים מחוברים. אבל לפירוש ר"י, מיירי דנחלק העלה העליון האמצעי בעצמו לב' חלקים עד השדרה. וכן פירש רש"י בסוכה (לב). ד"ה נחלקה התימות. ועל פירוש הרי"ף והראב"ד, תמה הרא"ש (שם), אלישנא ד"נחלקה התימות", דמשמע, שהוא עלה אחד, ולפירושם בעי למגרס "נחלקו התימות" בלשון רבים.

דף צו ע"ב

(טו) **גמ'**, **גזל עפרא מחבריה ועבדיה לבינתא לא קני**. ביאר התוס' רי"ד, דלא קני, היינו, דנוטל הלבנים ונותן לו שבר פעולתו. והרשב"א כתב, דנוטל שבחו כשאר יורד, והא דקאמר "לבי ועבדינהו עפרא קני" פירושו, דאינו יכול לומר לו הרי שלך לפניך דשינוי הוי, וחייב ליתן לו דמי הלבנים, וכן פירוש נסכא חזחי.

(טז) **גמ'**, **שם**, **בשער המלך** (פ"א מגירושין ה"א), הקשה מהכא אתוס' בסוכה (ל:). ד"ה ולקניוה בשינוי, דכתבו דשינוי השם דאיכא שינוי מעשה בהדיה

קני, אפילו בשינוי החזור לברייתו. דהכא מבואר דלא מהני, דהרי נשתנה שמו דמעיקרא עפרא והשתא לבינתא, וגם הוי עמו שינוי מעשה החזור, ואמר רב פפא דלא קני. ותירץ, דתוס' לא מיירי אלא בדאיכא נמי יאוש, אבל הכא דאיירי קודם יאוש לא קני, אף דנשתנה שמו בכך.

(יז) **רש"י ד"ה פנים חדשות**, לא זו היא לבינה הראשונה וכו' שהוצרך תיקון וגיבול בפני עצמה ומשונה מהראשונים וכו' דאי אפשר לצמצם גדולה או קטנה. כתב בחידושי רבי משה קוס, דיש לומר דאפילו בשאינה משונה מהראשונה, מכל מקום מקרי פנים חדשות. וראיה, מזוזי ועבדינהו נסכא, דמשמע דנעשה החדש כתיקון הראשון בלא שינוי כלל, ואף על פי כן חשיב פנים חדשות. ובכובע ישועה כתב, דאפשר דאף דבזוזי אפשר לצמצם לעשותם כמקודם, מכל מקום חשיב פנים חדשות, דבמטבע דעתיה אצורתא חזו צורה חדשה, מה שאין כן לבינה שאין משנה צורתה רק בגדלות וקטנות. אמנם הסמ"ע (ח"מ שס סק"ב) כתב, דאף בזוזי ועבדינהו נסכא, הטעם משום דאי אפשר לצמצם לעשותה כבראשונה.

(יח) **תוס' ד"ה ועבדיה זוזי לא קני**, דווקא עבדיה זוזי אבל עשה מן הנסכא כלי וכו'. אבל הרשב"א פליג, דאין לך חשיבות יותר גדול מן המטבע שנעשה דמים על הכל, ולבינה נמי למה לא יחשב ככלי אדמה, ואפילו הכי אמרינן דלא קני. והראיה שהביאו מנסרים ועשאן כלים, נראה נמי דלא קנה, דלא קיימא לן כאביי דאמר לעיל (צג:). דשינוי דהדר קני, וכן לא קיימא לן כרבי יוחנן שביאר למתניתין (לעיל צד:). בעצים משופין ועשאן כלים, אלא כרב אשי, דאמר, דתנא דידן נמי שינוי דאורייתא קתני, דדווקא בשינוי דאורייתא קני. ונכדפירש רש"י לעיל (צג:). ד"ה רב אשין. ועוד, דאם כן הוה ליה לאפלוגי בנסכא בין עבדינהו זוזי לעבדינהו כלים, כדמפליג לעיל בדיקלא ובלוליבא. אלא, דלא אשכח בנסכא דקני, משום דכל מה דעביד מיניה, הדר ועביד מיניה נסכא.

(יט) **גמ'**, **לאתויי הא דרבי אילעא**. ביאר התוס' רי"ד, דמבהמה והזקניה [דמתניתין להלן] ליכא למילפא, דזקנה הויא שינוי גמור, דלא ילדה ולא עבדה מלאכה. אבל טלה ונעשה איל הוה אמינא דאינו שינוי, דדמי לקטן ונעשה גדול, ולאיל בן י"ג חדשים ונעשה בן שתיים ושלש דלא הוי שינוי. וקמשמע לן, דכיון דנשתנה שמו בכך, חשיב שינוי מעשה.

(כ) **רש"י ד"ה נעשה שינוי בידו וקנאו**, לכך דאם טבח ומכר שלו הוא טובח וכו'. כתב הפני יהושע, דמשמע מלשונו, דלהא מילתא לחוד אמרינן דקנאו. וכן כתב רש"י לעיל (סה:). בד"ה נעשה שינוי. וביאר הפני יהושע (שם) דסובר, דכיון דהאי גוונא שינוי הבא מאילוי הוא, והגזלן לא שינה בה מיד, לא מסתברא שיהא חוטא נשכר, ומחוייב להשיב הגזילה עצמה, ולא קני ליה אלא לענין דאם טבח ומכר אינו מתחייב בד' וה'. ולא דמי לשאר שינוי מעשה, שהגזלן גופיה עשה השינוי וטרח בו. מיהו הקשה, דהכא איירינן אמתניתין דכל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה, ועלה קאמר "לאתויי הא דרבי אילעא", והא בגזילה לא שייך ד' וה'. וציין לתוס' יו"ט, שיישב הלשון קצת. והאריך להוכיח שם (לעיל סה:), דפשטא דהש"ס משמע דהוי שינוי גמור לכל דבר. וסיים, דכך היא דעת כל הפוסקים מלבד רש"י.

(כא) **גמ'**, **אתא לקמיה דרב נחמן אמר להו זילו שומו ליה שבחא**. תמה בדברות משה (בבא מציעא ח"א סימן לט ענף י'), למה ישלם השבח, דאין לו לשלם אלא שכרה כפי שעולה לשכור שורים בשוק. וכדלקמן (צז:), בנחית לספינה דחבריה וקיימא לאגרא. ותירץ, דיש לפרש, דמיירי במקום שאין משכירין כלל תורי למלאכה, ולכך אין שייך לשום כלל לפי שיעור השכירות, ודומה לדין שניים שהטילו לכיס (כתובות צג). שהשכר לאמצע. ובקובץ שיעורים (אות קיג) תירץ, דהתם, כיון דהספינה קיימא לאגרא ונחית אדעתא דאגרא, הוי כאילו שכרה מדעת הבעלים, וכמו בדבר העומד לימכר דאפשר לכל אדם לקנותו שלא מעדת הבעלים, (כמבואר בבבא בתרא צח:). וכיון דהספינה נקנית למשתמש אין לבעלים חלק בריוח שבא על ידי ההשתמשות. אבל בגזל תורא בלא קניני גזילה, הרי הוא משתמש בשל אחרים, וכיון דהשבח בא על ידי השור והקרקע, שניהם שותפים בהשבח. והוכיח כן מהירושלמי (דמאי פרק ו הלכה ב).

(כב) **גמ'**, **אמר ליה רבא תורי אשבח ארעא לא אשבח**. כתב הבי"ח (ח"מ ש"ס"ג סק"ב), דדווקא הכא, משום דארעא נמי אשבח משלם פלגא, אבל אם רכב עליה או נשא בה משא או דש בה משלם כל השבח. ובכובע ישועה תמה, למה אין מנכים גם טירחת הגזלן בחרישה ובזריעה. עוד תמה, דאין זה שיעור פלגא ופלגא מדויק, שהרי בכלל פלגא דארעא איכא נמי שבח הזרעים, שהוא רבה על שבח החרישה וזריעה. אמנם בשו"ת זית רענן (ח"ב יו"ד סימן טז סק"א) כתב, דמכל מקום משערים בפלגא ופלגא, דכן מוכח במתניתין בבא מציעא (ק:). בשטף נהר זיתיו, דחולקים בשווה אף שאין

ההפסד שווה.

(כג) מתני', עבדים והזקינו משלם כשעת הגזילה. הקשה בנתיבות במשפט, (סימן שסג סק"ב), הא מבואר בגיטין (יב:) דהחובל בעבדו של חבירו נותן שבתו לרבו, ואמאי בגזל עבדו של חבירו לא יתן השבת לרבו, הא דמי להדיקה באנדרונא, דנתבאר לעיל (פה:) דאיכא חיוב שבת. ותירץ, דהא דהחובל בעבד חבירו משלם שבת לרבו, אינו משום ביטול מלאכתו, דמהאי טעמא ודאי פטור כמבטל מלאכת שורו וחמורו. אלא, דעיקר חיוב החבלה הוי לעבד עצמו, כיון שחייב במצוות, ורק מדין מה שקנה עבד קנה רבו וזכה האדון בשבתו, והכא איירי שלא אהדיקה באנדרונא, אלא הניחו לנפשו, דאין לו חיוב כלפי העבד עצמו. ובחידושי הגר"ש שקאפ (כתובות סימן לו) ובדברי יחזקאל (סימן כד, אות ו') הקשו עליו ויישבו באופן אחר, דגזל עבד לא חשיב חובל ומזיק כלל, כיון שלא נתכוין להזיק לעבד אלא תפסו להנאתו, ורק אם אהדיקה באנדרונא שלא להנאתו ולגזולו, אלא כדי להפסיד לבעלים, חשיב חובל.

(כד) מתני', עבדים והזקינו וכו'. כתב הש"ך (ח"מ ש"ג סק"ג), דלאו דווקא הזקינו, אלא הוא הדין אם נשרפו ואינן בעולם כלל, פטור למאן דאמר עבדא כמקרקעי דמי, דכיון דכמקרקעי דמו ואינם נגזלים הריהם כמו שנשרפו ברשות הבעלים. והביא, שהראב"ד (בהשגות פ"ט מגזילה ה"א) נחלק בזה על הרמב"ם, וכתב, דאם מת העבד תחת ידו, חייב הגזלן. והוכיח, מהא דמבואר בגיטין (לז:), דיש יאוש בעבדים מקרא ד"וישב ממנו שבי", וסובר הראב"ד, דכשם שיש יאוש בעבדים הוא הדין דנגזלן, ובמקום שאין הגזלן יכול לומר הרי שלך לפניך, חייב. והש"ך (שם) דחה ראייתו, וציין לדברי הרשב"א בגיטין (שם), שכתב, דדין יאוש בעבדים אינו אלא בכיבוש מלחמה, דהרי אפילו בקרקע מהני חזקת מלחמה, וכדוהוכיחו (שם) מהא דעמון ומואב טהרו בסיחון, אבל לשאר דברים עבד דינו כקרקע.

(כה) מתני', רבי מאיר אומר בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך. ביאר השיטה מקובצת בשם רבנו יהונתן, דכיון דסובר רבי מאיר דעבדא כמקרקעי דמי, חשיב כאילו הזקין העבד ברשות בעלים, ושייך לומר בו מזליה דנגזל גרים. אבל רבנן סוברים, שעבד כיון שהוא מיטלטל, דומה יותר למטלטלים, ולכך אומרים שמזלו של הגזלן גרם להפסד, וחייב כשעת הגזילה.

(כו) רש"י ד"ה שנפסלה מעל גבי המזבח, במום שאין ניכר כדוקין שבעין. ובהגהות הב"ח (אות ו) כתב, דיש לגרוס "אף על פי שניכר כדוקים שבעין פטור". וביאר הקובץ שיעורים (אות קיד), שהוקשה לו מדברי רש"י בד"ה פטורין, שכתב הטעם שפטורים, משום שכל בהמה לאו למזבח קיימא, וקשה, דאם כן אפילו במום הניכר צריך להיפטר כיון שלא למזבח קיימא, על כן הגיה. אמנם הביא שברש"י מנחות (עט.) ד"ה בדוקין שבעין כתב, דהוי מום עובר ואינו ניכר, ודלא כמו שהגיה הב"ח. והביא, שבתוס' גיטין (גג.) ד"ה בדיני אדם כתב, דמהאי טעמא דסתם שוורים לאו למזבח קיימא, מיקרי היזק שאינו ניכר, [כלומר דאף שניכר בגוף הבהמה אינו היזק ניכר]. וכתב, שכן מבואר בתוס' לקמן (צח.) ד"ה הא קמ"ל, בשינויא בתרא. ובתרוומת הכרי (ש"ג א בהגה"ה אות ב), תירץ תמיהת הב"ח, דלמאן דלא דאין דינא דגרמי אין שייך לחייב כל מוזיק משום שפחתו דמיו לימכר בשוק, דחסרון שוויות חפץ אינה חסרון בגופו, ואין זה אלא גרמי. אלא, דמכל מקום משערים החסרון שהגיע לבעל החפץ עצמו לפי הפחת בשוק. ולכך, אף שפחתו דמיו לימכר בשוק על ידי שצער אונן, מכל מקום כיון דסתם שוורים לאו למזבח קיימא אי אפשר לשער לפי פחת זה את חסרון הבעלים בגופו, ושוב הוי היזק שאין ניכר. ואתי רש"י למעט מום הניכר, שמפסיד אף בבהמת חולין למכרה בשוק לאכילה או חרישה, דפיחת נמי בגוף הבהמה ולא רק בשוויות, ואין יכול לומר הרי שלך לפניך.

(כז) גמ', אומר ליה לא אמינא לך לא תחליף גברי וכו'. כתב הרשב"א בשם רבינו חננאל, דהא אתי להודיענו, כמה היו זהירין להגיד השמועה מפי שקיבל אותה מרבותיו, וכי כל דבריהם אינן אלא בקבלה ברורה, ממי שראוי לקבל שמועה מפיו.

(כח) גמ', זה אומר איני יודע וכו' יחלוקו. כתב הרשב"א, דמיירי דקיימא באגם או בסימטא, דאי איתא ברשותא דחד מינייהו בחזקתיה מוקמינן לה, וכדאיתא בבבא מציעא (ק.), דלרבנן ברשותא דמרה קמא.

(כט) תוס' ד"ה המחליף פרה, בתוה"ד, אבל אין לפרש וכו' דהא רבי מאיר קתני לה ורבי מאיר לא מקיש וכו'. ביאר הרשב"א, שכוונתם לדחות פירוש רש"י ד"ה המחליף, דאין לפרש דלהכי נקט גבי פרה "מחליף" כיון שאין נקנה בכסף אלא במשיכה, מה שאין כן שפחה שהוקשה לקרקע. כיון, דלרבי מאיר אף שפחה לא הוקשה לקרקע, שהרי סובר שנשבעין על העבדים, אף דעל הקרקעות אין נשבעין. מיהו כתב הרשב"א, דיש לדחות, דמודה רבי מאיר

דלענין קניין הוקשו לקרקע, וכדתנן סתמא בקידושין (כב:) "עבד כנעני נקנה בכסף בשטר ובחזקה", ולא לכל דבר השווה אותם רבי מאיר למטלטלין.

(ל) בא"ד, וכיון דלא מקיש לענין שבועה הוא הדין לענין קנין. תמה בחידושי הגרע"א, אמאי הוצרכו התוס' לדחוק, דהא דנקט בשפחה מוכר ובפרה מחליף, דאורחא דמלתא נקט. ולא ביארו, דבעבד לא שייכא התקנה דמעות לא יקנו במטלטלין, משום נשרפו חיטין, דהעבד יברח מהאש, ועוד דמחוייבים להצילו ממיתה. ותירץ, דיש להוכיח מהכא, דבכל מקום תקנו דמעות אינן קונות, אפילו במקום דאין שייך עיקר טעם התקנה, וכן כתב הש"ך (ח"מ סימן צח סק"ט).

(לא) תוס' ד"ה והלה שותק זכה בה, בסוה"ד, אומר ר"י שהוא מפרש דשתיקה כהודאה דמיא ולא כאומר איני יודע. ביאר הרשב"א, דלהאי שינויא יש לפרש, ד"שותק" אין הכוונה שטוען שמא, אלא שותק לגמרי. וכיון דאין טוען אפילו שמא, חשיב כהודאה. ובתוס' רי"ד תירץ עוד, דרב נחמן לא אמר דלאו ברי עדיף, אלא אליבא דרבנן דמוקמי ממונא בחזקת מרא קמא. אבל אליבא דסומכוס דסבר דכל ממון המוטל בספק חולקין, הוא הדין דהטוען ברי אפילו נגד חזקת מרא קמא עדיף, והדין עמו. ובקובץ שיעורים (אות קכב) תמה, דבבא מציעא (צז:) הקשו מהאי דינא למאן דאמר "לאו ברי עדיף", אף דמתניתין דהתם אולא אליבא דסומכוס, דהרי בשניהם אומרים איני יודע, איתא דיחלוקו.

דף צז ע"א

(א) גמ', ואי סלקא דעתך עבדא כמקרקעי דמי וכו' ברשותא דמריה קאי. כתב התוס' רי"ד, דיש להוכיח מכאן שאם תלש אדם פירות מקרקע שגול, חייב להחזירם לבעלים, ולא קנאם ביאוש בעלים אף כשהם תלושים. שהרי מלאכת העבד אינה עומדת על גופו והוא כפירות תלושין, ואמרו דכיון דעבדא כמקרקעי לא קני למעשה ידיה.

(ב) גמ', אנא כרבי דניאל סבירא לי וכו' אלמא ניחא ליה דלא ליסתר עבדיה. כתב הפני יהושע, דמה שהוצרך לטעם דניחא ליה וכו', משום דמפשטא דמילתא דרב דניאל הוי משמע, דנהי דפטור מתשלומין משום דזה נהנה וזה אינו חסר, מכל מקום לכתחלה אסור לעשות כן, דלא גרע משואל שלא מדעת. לכך מסיק, דעל כרחק טעמא דרב דניאל, משום דניחא ליה דלא ליסתר עבדיה, וממילא ליכא צד איסור אפילו לכתחילה.

(ג) גמ', ניחא ליה דלא ליסתר עבדיה. כתב הראב"ד, דלא אמרינן דניחא ליה וכו' אלא בתוקף עבד חבירו בתורת שאלה, אבל בתוקפו על מנת לגזולו לא ניחא ליה, וצריך להעלות לו שכר. וכן בדר בחצר חבירו על מנת לגזלה צריך להעלות לו שכר. אבל הרשב"א פליג, דאפילו נטלה על מנת לגזולה אין צריך להעלות לו שכר, דמכל מקום טען לו מה חסרתיו. והוכיח, מדאיתא לעיל (כא:), דהשוכר בית מראובן ונמצא שגזלו ראובן משמעון, אי קיימא לאגרא מעלה שכר לשמעון, ואי לא קיימא לאגרא אין מעלה שכר, אף שראובן גזלו משמעון ושמעון קפיד אגזילתו.

(ד) גמ', שם. כתב הרשב"א, דצריך בירור מה טעם אמרו במקצת המקומות שהן כקרקע ובמקצת שהן כמטלטלין. וביאר, דלכל דיני שומרינן הן כקרקע, משום דדרשינן קראי בכללי ופרטי, וכדאמר בבבא מציעא (נו:), ומרבינן לעבדים מכעין הפרט, וכיון דשבועת מודה במקצת נמי מהתם נפקא, לכך אף לשבועה כמקרקעי דמי. והלכך, אף לכל מה שהוא מדאורייתא עשאוּם כקרקע. וכן לענין קניה, שהכתוב הקישן לשדה אחוזה דכתיב "והתנחלתם אותם וגו'" וכדאיתא בקידושין (כב:). אבל למילי דרבנן כגון פרוחבול, וכן לגבות מן היתומים למאן דאמר שעבודא לאו דאורייתא, ואפילו למאן דאמר שעבודא דאורייתא תיקנו שלא לגבות מהן מן היתומים, הואיל וניידי כדרך שתקנו במטלטלין. וכן כתב הרא"ש (פרק ט סימן ו'). וכן כתבו התוס' לעיל (יב.) ד"ה אנא. אמנם הש"ך (ש"ג סק"ב) ביאר באופן אחר, דלענין גביית בעל חוב וכן לענין פרוחבול תלי בסמיכות דעת, וכיון דעבדים יכולים לברוח לא סמכה דעתיה.

(ה) תוס' ד"ה הלוהו, בתוה"ד, ומיהו אפילו דבר שהיה משאילו וכו' אם נכנס שלא מדעת חבירו חייב. ביאר הרא"ש (בסימן ח), דכיון דשלא ברשות עושה, נראה שסומך על הלוואתו שחייב לו ומחזי כריבית.

(ו) גמ', ושמואל אמר אינו נוטל אלא פחתה. הקשה הרשב"א, כיון דאיכא פחת כל שהוא, אמאי אינו משלם כל השכר. וכדאיתא לעיל (כ:), דכל דאיכא שחרורייתא דאשיתא מעלה שכר שלם. [אמנם הרמ"ה (הובא בנמוקי יוסף לעיל ט. מדפי הריף) פליג, דאין מגלגלין עליו את הכל ואין משלם אלא מה שחיסר, ועיין ביאור הגר"א (ח"מ ש"ג סק"א)]. וכן כתב הנודע ביהודה (תניינא ח"מ סימן כד), בדעת הרמב"ם (פ"ג מגזילה ה"ט), שלא הזכיר הדין

תמה על דבריו, מדברי התוס' ד"ה המלוה, שכתבו, דבמלוה, אף על גב דלא הוציא המעות, כמי שהוציא דמי, שהרי מלוה להוצאה ניתנה. אמנם מדברי רש"י בקידושין (מו.) ד"ה להוצאה ניתנה, משמע כדברי המרדכי, שכתב דהלוה רשאי להוצאה, ולא כתב דקנאה מייד. ועיין בחזון איש שביאר דברי המרדכי באופן אחר.

(יב) תוס' ד"ה (בעמוד א') המלוה את חבירו, בתוה"ד, הלוהו מעות סתם מעות שהלוהו יפרע לו. ביאר החזון איש (סימן יז סקכ"ג), דניתן להתנות על מלוה בב' אופנים, או שיחשב שמלוה לו מטבע ויפרע מטבע, דבהא אם נפסל תו לא חשיב "מטבע", או דאפשר שיחשב כמי שהלוהו סאה בסאה, דשרי כשיש לו מאותו המין בבית, ובהא אף אם נפסל יכול לפרוע מאותו המין, שאין זה אלא כהחל. ואפילו לרב, דלא מהני מה שיכול להוציא במקום אחר, דמכל מקום טוען הלוה למלוה, גם אילו היה ברשותך היה נפסל. ומה דחשיב ליה כהחלול, ביאר הקובץ שיעורים (קכא), דכיון דאף בלא הצורה יש שווי לנסכא, דמי להחלול. וכתב דלפי זה, שטרות שלנו שאם נפסלו אין להם שווי כלל, דמי לתרומה ונטמאת וחמץ שעבר עליו הפסח, ואין יכול לפרעם אפילו הלוהו סתם.

(יג) בא"ד, שם. הרמב"ם (פ"ד ממלוה ה"ב), לא חילק בין הלוה סתם לפירש. וכתב המגיד משנה (שם), דהרי"ף והרמב"ם פליגי ארש"י ותוס', ולדבריהם, אין לחלק בין סתם מלוה להתנה. וכן כתב המאירי, שחכמי הדורות חלקו בזה על התוס'. והמחנה אפרים (דיני ריבית סימן כו), תמה על שיטת התוס', דאם אין ההלואה מחייבת אלא מטבע שלוח ואפילו שנפסל פורע ממנו, אם כן מה מועיל התנאה בפירוש לחייבו יותר כמטבע היוצא באותה שעה, והרי קיימא לן (בבא מציעא מה:), דהזהב קונה את הכסף, כלומר שמישית מטלטלין מחייבת כסף, אבל הכסף אינו קונה את הזהב. וכתב, דהוא ראיא לשיטת הרמב"ם, דאפילו בסתמא מתחייב לפרוע כשיעור מטבע היוצא באותה שעה. ונלדברי החזון איש (המובא באות הקודמת) אתי שפיר דברי התוס', דכשהתנה עמו על מנת שישיב מטבע, נעשה כהלוה סאה בסאה שעשאה דמים, ונתחייב בשוויות. אבל כשלא התנה, סברו התוס' דאין מתחייב בשוויות אלא במטבע, ולרמב"ם אף בשלא התנה מתחייב במטבע.

(יד) בא"ד, ונראה דרב ושמואל סברי כרב הונא דלעיל וכו'. כתב הפני יהושע, דמבואר ממה שדימו התוס' דין זה לפלוגתא דרב הונא ורב חסדא, דבהלוהו מעות סתם יכול לפרעו אפילו במטבע שנפסל לכל העולם, ואינו יוצא כלל. וביאר, דדייקו כן, מהא דנקט רב בלשון "המלוה את חבירו על המטבע", ומשמע, דאפילו לרב דאין יכול לתת מטבע היוצא במלכות אחרת ואין מקפידים, לא מיירי אלא בשעת ההלוה על המטבע דוקא. וכן מבואר בחידושי תלמיד הרא"ש והרשב"א. ועיין עוד בחזון איש (סימן יז סקכ"ג), שהוכיח כן מגוף הסוגיא.

(טו) בא"ד, אף על פי דרב הונא מדמה מטבע שנפל לתרומה ונטמאת וכו' והא פשיטא דאין לוה יכול לשלם תרומה טמאה. ביאר החזון איש (סימן יז סקכ"ב), דאם בשעה שלוח היו שני סוגי מטבעות, אחד חדש היוצא עכשיו, ואחד שנפסל ויוצא במישן, ולוה מטבע אחד החדש, אינו משלם אלא מטבע שלוח. וכל הנדון הוא בשנפסל אחר הלוואה, והיינו טעמא נמי דבלוה תרומה טהורה אין יכול לומר הרי שלך לפניך, דמה שנגע שרץ בתרומה זו אינו מאורע בתרומה הכללית, ורק דאינו מין שלוח אלא מין אחר קיים. ומה שאין כן במטבע ונפסל, דאותו מטבע עצמו אילו היה ביד המלוה גם היה נפסל בהכרח, נמצא דבגוף המטבע שלוח אירע הפסול.

(טז) גמ', אמר רב נחמן מסתברא מלתא דשמואל דאית ליה אורחא למישן. ביארו הראב"ד והרשב"א, דמה שדימה דין פרעון לדין מעשר שני, אף דהכא תלוי בתנאי שהתנו ביניהם, ואילו במעשר שני תליא בדין מטבע דכתיב בקרא (דברים יד כה) "וצרת הכסף". דמכל מקום, סבר רבא בטעמו של רב נחמן, דכל שאינו ראוי לו באותו מקום שהוא, או שאין לו דרך לאותו מקום שהוא יוצא בו, אין טבעו חשוב ליקרות מטבע. והחזון איש (סימן יז סקכ"ה) ביאר עוד, דסבר רב נחמן, דכיון שהתנה המלוה שיפרע לו מטבע, סתמא דמילתא כל שנוח לו להשתמש בה, כגון שאין מלכויות מקפידות ויכול ליתנו כאן לבני מדינה אחרת, או אפילו במקפידות ואית ליה אורחא למיזל למדינה אחרת, חשיב פרעון מטבע כמו שהתנה.

(יז) גמ', איתביה רבא לרב נחמן אין מחללין וכו'. הקשה הראב"ד, דאדמקשי מינה לרב נחמן אליבא דשמואל כל שכן דליקשי מינה לרב, דהא לדעת רב אפילו אית ליה אורחא למישן חייב לתת מטבע היוצא. ותיירך, דלרב, לא קשיא, דרב תנא הוא ופליג. עוד תירך, דטעמיה דרב, משום דסבירא ליה דכל מאן דאתני במטבע סתם, סתמא דמלתא למטבע היוצא לו באותו מקום קאמר, ומשום תנאו הוא דנותן לו מטבע היוצא באותה שעה.

דשחרוריתא דאשייתא]. וכתב, דאין לתרץ, דהכא מיירי בשפחתה יתר על שכרה ולכך עדיף ליטול פחתה, דהא אמר שמואל "אין לו אלא פחתה", ותיירך, שיש לחלק בין קרקע למטלטלין. וביאר השער המלך (פ"ג מגזילה ה"ט), דבקרקע שאינה נגזלת, נמצא דכל השמושים נעשו בשל הנגזל ומגלגלין עליו את הכל, אבל במטלטלין דנגזלים נמצא שנשתמש בשלו, ואינו מחוייב לשלם לבעלים שכר שימוש. והחזון איש (סימן כ סק"א) ביאר, דקרקע, כיון שאי אפשר להבריחה ממקומה, מסתמא ניחא להו לבעלים שירד וישלם להם שכר על שימוש. אבל במטלטלין דאפשר להבריחם, לא ניחא לבעלים שיטלם אפילו בשכר, דחוששים שמא לא ישיבם, ודעתם שיחזיר וישלם הפחת. ועיין מה שביאר עוד.

(ז) רש"י ד"ה עבד לאגרא, מסתמא כי נחית לה אדעתא דאגרא נחית וכו'. כתב בתרומת הכרי (שסג ה), דנראה לדייק מלשון רש"י, שבא ליישב קושית הרשב"א [המובא באות הקודמת], באופן אחר. דמשמע מדבריו, דבלא עבידא לאגרא מסתמא נחית לה אדעתא דגולנותא. דהיינו, שרוצה הבעלים להשתמש בה בעצמו, ותקפו זה ונטלה ממנו בעל כרחו, דודאי הוי גזלן. ואמרינן דכל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה ואינו נוטל שכרה כלל.

(ח) גמ', הא דעבידא לאגרא הא דלא עבידא לאגרא. כתב הטור (חו"מ שסג), דבלא עבידא לאגרא אפילו נחית לה אדעתא דאגרא אינו משלם אלא פחתה, דכיון שאין בדעת הבעלים להשכירה, המשתמש בה הוי גזלן, וכל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה. והביא המחנה אפרים (גזילה סימן טז), דהרמ"ה (הובא בנמוקי יוסף לד: מדפי הריף) פליג, והוכיח, ממה שכתב דבלא עבידא למיגר ונחית אדעתא דאגרא, פטור, מטעם דחשיב זה נהנה וזה אינו חסר, מבואר, דלא מיפטר אלא מטעם דלא חסר, אבל במקום שחיסרו מיחייב בשכרה ואין דינו כגזלן. וביאר, דהטור דייק דבריו, ממה שתירץ הש"ס "הא והא בדקיימא לאגרא וכו'", ולא תירץ "הא והא בדלא קיימא לאגרא" ובנחית אדעתא דאגרא וחיסרה מעט, מגלגלין עליו את הכל. ומשמע, דבלא קיימא לאגרא אפילו נחית אדעתא דאגרא מיקרי גזלן, ואינו משלם שכרה. אמנם כתב, דלשיטת הרמ"ה הובא לעיל (אות ו), אינו דיוק, דבחיסרו מעט לא אמרינן דמגלגלין עליו הכל, ולכך לא הוי מצי לשנויי הכי. ועיין בים של שלמה (סימן י), שתמה על דברי הטור מגוף הסוגיא, וביאר באופן אחר.

(ט) גמ', הא דנחית לה אדעתא דגולנותא. הקשה הראב"ד, אי מיירי בפחת דאית ביה שינוי, הא אמרינן לעיל (יא), דאין שמין לגנב ולגזלן, אלא נוטלים השברים ומשלמים ספינה מעליא, דשינוי קונה, ואי בפחתא דלית ביה שינוי דלא קני ליה, אמאי משלם פחתא, ליהוי ככחשא דהדר דכיון דלא חשיב שינוי אומר לו הרי שלך לפניך. ותיירך, דשאני דין כחשא דהדר, דכיון דחזור לקדמותו אינו משלם, אבל ספינה דהפחת לא הדר, משלם. עוד תירץ, דהאי דאמר "דנחית לה בתורת גולנותא" לא מיירי דנתכוין לגזולה ממש, אלא להשתמש בה חנם ולהחזירה לו, דהוי כשואל שלא מדעת, דאף על גב דמשוינן ליה כגזלן לענין מתה מחמת מלאכה ולכל אונסין, מיהו, לענין דין השבה אין דינו כגזלן אלא כשואל, ואפילו בפחתא דאית ביה שינוי שמין לו שברים כדלעיל (שם), דלא קנסינן ליה כולי האי. וכן משמע הלשון דקאמר "התוקף" ולא הגחל. עוד תירץ, דלא אמרו אין שמין, אלא בשנשבר או מת, דאין ראוי למלאכה ראשונה, אבל בראוי למלאכתו אף בגזלן שמין, ואין משלם אלא פחת בלבד. ועיין בקובץ שיעורים (קכג- קכה) מה שביאר בדברי הראב"ד.

(י) גמ', אמר רב הונא נסדק וכו' נפסל פסלתו מלכות ורב יהודה אמר פסלתו מלכות נמי היינו נסדק. ביארו בחידושי רבי מאיר שמחה, ובקובץ שיעורים (אות קכח), דנחלקו רב הונא ורב יהודה בגדר הדין דהיזק שאינו ניכר. דלרב הונא כיון דאי אפשר למשש הפסול, אף דניכר לכל, שמטבע זו פסולה, לא חשיב היזק ניכר. ורבי יהודה פליג, דכיון דניכר לכל, חשיב היזק ניכר. וביאר, דזו כוונת תוס' לקמן (צח). ד"ה הא קמ"ל בשינויא קמא, דאפילו בצורם אוזן דמינכר הצרימה, מכל מקום מטעם דסתם שוורים לאו למזבח קיימי לא מיקרי היזק ניכר, וכסברת רב הונא. אולם התוס' לקמן (ק): ד"ה חייב באחריותו שכתבו, דאף במונח השרץ על גבי טהרות לא מיקרי היזק ניכר, דמי יודע אם הוכשרו. מוכח דסברו, דאם ידוע וניכר בגוף הדבר ההיזק, אף דההיזק עצמו הוא היזק דיני ורוחני, חשיב היזק ניכר, וכסברת רבי יהודה.

דף צז ע"ב

(יא) גמ', נותן לו מטבע היוצא באותה שעה. כתב המרדכי (סימן קיא), דהא דלרב אינו יכול לתת מעות שלוח, היינו דווקא בשעה הוציא מעות המלוה, אבל כל שלא נשתמש בהם יכול להחזירם בעצמם. ובחזון איש (סימן יז סקכ"ו)

הרי"ף, דלמסקנא, אם הוזלו הפירות מחמת טיבעא, אפילו הוסיפו פחות משיעור זה, צריך לנכות ממה שפורע כשיעור שהוזלו הפירות. ולהיפך, היכא דאפילו לא זיילין פירי, אם רווח מחמת חיסור המטבע כשיעור חומש דהוא חשבון השיעור דעשרה בתמניא, צריך לנכות משיעור הפרעון. ושיעור זה ביאר הרי"ף, דהוא חומש מלבר. וכן נפסק **בטור ושלחן ערוך** (קסה, א).

(ב) גמ', שם. ביאר הרא"ש (סימן יב), הטעם דלא חיישינן לריבית בשיעור זה, משום דאם יבוא להתיך המטבע ולעשות ממנה נסכא, יפחות רווח החומש למה שיחסר מחמת ההיתוך ושכר הצורך. **ובש"ך** (יו"ד קסה סק"ד) הוסיף לבאר, דאף במטבע הישן שכיחי זחים דנשחקו כשיעור זה, לכך לא חשיב ריבית. עוד ביאר, דמסתמא דעת הלווה, דאם ישתנה המטבע לא ינכה לו כלום עד שיעור זה, ואדעתא דהכי הלוהו.

(ג) גמ', אמר רבה הזורק מטבע של חבירו לים הגדול פטור. הקשה הרמב"ן **בקונטרס דינא דגרמי** (קפה ב בהוצאת מ"מ), אחר דקיימא לן כמאן דדאין דינא דגרמי, קשה, מה מועיל טעם הפטור משום דאמר ליה הא מנח קמך, והרי גורם להפסידו, וחייב. ועוד, מי גרע ממטמא במזיד דחייב, כדאינא **בגיטין** (נב): וזה נמי מזיד הוא. והביא דברי **רש"י ד"ה פטור**, דנראין הדברים, דמוכרחין לפרש הסוגיא בדאפשר להוציאו, ודלא כפירוש הראב"ד, שכתב דפטורו מטעם דרואהו ומנח קמיה, וכמאן דנקיט ליה בידיה דמי. דאם אין יכול להוציאו, הוי היזק ניכר דהרי הפסידו ממנו לגמרי. וראיה, מדהקשו על דברי רבה מהא דאין מחללין על מעות שאינם ברשותו וכגון שנפל כיסו לים, ובשלמא אי מיירי ביכול להוציאו על ידי בר אמורא, אתי שפיר הפירכא דאין מחללין, משום דעדיין אין המעות אבודין ממנו, אבל אי מיירי בדאין יכול להוציאו וכל פטורא משום דרואהו וחשיב גרמא, לא דמי כלל למעשר שני, דהא פשיטא דאין יכול לחלל על מעות שאבודות ממנו לגמרי אפילו בזמן שרואם. **ובחידושי הראב"ד**, תירץ לקושיא ממטמא טהרות חבירו, דרבה סבר כרבי יוחנן דאמר שם **(גיטין ג.)**, דבר תורה המטמא פטור, דהיזק שאינו ניכר לא שמיה היזק. ומאי דמחייב במטמא הוי קנסא, כדי שלא יהא כל אחד הולך ומטמא טהרותיו של חבירו, וסבר רבה, דדווקא במטמא טהרות דהיזק שכיח הוא, קנסו, אבל הזורק מטבע אינו היזק שכיח ולא קנסו בו.

(ד) גמ', שם. פירשו התוס' **בד"ה השף**, דרבה סבר כרב הונא, דפסלתו מלכות לא הוי כנסדק, דאי הוי כנסדק, כל שכן דשף הוי כנסדק. ותמה **הים של שלמה** (סימן יז), הא לא פטר רב הונא אלא בפסלתו מלכות, ומשום דלא נשתנה מקדמותו, מה שאין כן ביין והחמיץ דנשתנה טעמו וריחו. ואם כן, הכא גבי שף אין לך שינוי גדול מזה, שהיתה לו צורה ועתה אין לו. ועוד, דהוי היזק הניכר וקרוי שינוי השם, וקנאו הגולן. לכך ביאר, דנראה דאין להביא מכאן ראייה דרבה סבר כרב הונא, אלא הכא טעמיה דרבה משום גרמא בנוזקין, ואיירי דווקא בדלא שקליה בידיים ולא קנאו, אלא שהזיק במכת קורנס, דכיון שלא קנאו ליכא עליה דין גולן, ומדין מוזיק אין לחייבו, כיון שלא חיסרו ונשאר כבראשונה, ומאי דבעי הניזק לשלם שכר לחדש צורתו כבראשונה, הווי גרמא, ומאי דלא חילק הש"ס הכא דמיירי בדלא שקליה בידיים משום דסמך אדלעיל. וכן כתב בשם **המרדכי**. וכן כתב **הש"ך** (ח"מ שפ"ו סק"י). **ובקצות החשן** (שפ"ו סק"א) כתב, דכן מבואר מדברי **הרשב"א** בסוגיין. **[ועיין בתרומת הכרי** (שס"ג סק"ג), דהעיר בדברי הרשב"א המובא בשיטה מקובצת, איתא עוד, ד"ואף על גב דמשעת דאגביה מגזלי גוליה, לענין חיוב השבתו אם זרקו לים או איבדו, מכל מקום כל שעיקר כוונתו אינו לגזול אלא לחסר, והכא לא חיסר כלום". ועיין **ברכת שמואל** (בבא קמא סימן ה' סק"ב)]. אבל **התוס' רי"ד** כתב, דאפילו בנטלו פטור. **והראב"ן** כתב כדברי היש"ש.

(ה) גמ', שם. שיטת **הראב"ד** ו**הרא"ש** (סימן יג). דהלכה כרבה בזורק ושף מטבע ובצורם אוזן, כיון דהפטור בהם משום דהוי גרמא בנוזקין. ורק לענין שורף שטרותיו אין הלכה כרבה, כיון דטעם הפטור בהם משום דסבר כמאן דפטר בגרמי, וכיון דקיימא לן דבגרמי חייב אין הלכה כמותו. אבל **הרשב"א** בשם **הרי"ף** כתב, דבכולהו טעמא דרבה משום גרמי ולא קיימא לן כוותיה, וכן דעת **הרמב"ם** (פ"ז מחובל ומוזק ה"א), **והשלחן ערוך** (ח"מ שפ"ו ס"א), פסק כהרמב"ם, **והרמ"א** (שם) כהטור והרא"ש. ועיין שם **בש"ך** (סק"ב), שהאריך בביאור השיטות.

(ו) גמ', אבל שקליה בידיה מיגזל גזליה השבה בעי למיעבד. הקשה **הפני יהושע**, כיון דמיירי דנטלה בידו על מנת לאבדה למה יחשב לגולן, הא דמי למבואר לעיל (נו): **בתוס' ד"ה פשיטא**, בשם **הירושלמי** (פרק ו' הלכה א'), דדווקא בנטלה על מנת לגזולה, אבל על מנת לאבדה פטור. וציין **לש"ך** (ח"מ שצ"ו סק"א) הקשה כן, וכתב, דבהוציאהו כדי לאבדה אין פטורים

(יח) **תוס' ד"ה אי הכי וכו'**, קצת משמע דלא פריך אלא לרב נחמן וכו' ונראה לר"י דודאי אי לאו מילתיה דרב נחמן הוה אתי שפיר וכו'. אבל **הרשב"א** פליג, דכל שכן, לבשתימצי לומר דשמואל אפילו לית ליה אורחא למישן קאמר, לפי סברת המקשה ברייתא אברייא נמי קשיא. ובמאי דתירץ ומוקים לברייתא בתרייתא בשמלכיות מקפידות ובחשו, איפרקו להו כולוהו קושיי. ועיין **במהרש"א** **ובפני יהושע** מה שכתבו על דברי התוס'.

(יט) גמ', דלא בחשי ואי משכחי קפדי. הקשה **התומים** (סימן עד סק"ב), לפי שיטות הראשונים שבכל עניני מטבע אמרינן "דינא דמלכותא דינא", קשה, מה מהני הא דלא בחשי, הרי יכול המלוה לטעון דמכל מקום אסור להוציאו מחמת דינא דמלכותא, ולא יחשב פרעון. ותירץ, דלא אמרינן דינא דמלכותא אלא בדבר הנוגע לענין ממון, אבל פסלתו מלכות אין זה אלא איסורא בעלמא ואינו נוגע למלכות. **ובשו"ת חתם סופר** (ח"מ סימן נח) דחה דבריו, ותירץ, דמהא דלא הזכיר **הרמב"ם** (בפ"ד ממלוה ה"ב ובפ"ד ממעשר שני ה"י), החילוק בין שמלכויות מקפידות לשאין מקפידות, מוכח שלמד הרמב"ם, דבאמת מצי הש"ס לדחויי האי חילוק מצד דינא דמלכותא, אלא דבלאו הכי דחי ליה. ומסיק, דבזמן שיד ישראל תקיפה, שרי לחלל אפילו על מעות שאינם במקומן, ולענין מלוה תלי בדאית ליה אורחא להתם, ולא דמי לדין מטבע דמעשר שני.

(כ) גמ', כאן בזמן שיד ישראל תקיפה וכו'. ביאר **הראב"ד**, דבזמן שיד ישראל תקיפה היו כל ישראל עולין לרגל ואפילו אותם שבחוץ לארץ, והיה טורח להם להוליך לשם מעשרותיהם שהיו מרובין, ואינן יכולין לחלל אלא על המעות שיוצאות במקומן, לפיכך תקנו שיהו כל המטבעות יוצאות בירושלים. אבל כשיד אומות העולם תקיפה מעטים היו, ולא היו עולין כי אם אותם שבארץ ישראל ולא היו צריכין לאותה תקנה. אבל **בשיטה מקובצת** בשם **הרמ"ה** ביאר טעם התקנה, דבזמן שיד ישראל תקיפה לא היו הדרכים משובשות, ואין טורח להעלות את הפירות מחוץ לארץ לארץ ולחללן על מעות ארץ ישראל, ולא תקנו. אבל בזמן שידם תקיפה והדרכים משובשות, יש טורח וסכנה להעלות את הפירות מחוץ לארץ לארץ ולחללן על מעות ארץ ישראל.

(כא) גמ', מטבע של אברהם אבינו זקן וזקינה מצד אחד בחור ובתולה מצד אחר. פירש **רש"י בד"ה בחור ובתולה**, דהכונה ליצחק ורבקה. וכתב **המהרש"א** (בחידושי אגדות), דיותר נראה לפרש דכל המטבע על שם הנס, שאחר שנעשו זקנים כמו שכתוב (בראשית יח יב-יג), "ואדוני זקן, ואני זקנתי", חזרו לימי הנעורים. דהיינו, שנעשו הם כבחור ובתולה כמו שכתוב "אחרי בלותי היתה לי עדנה". וכן ביאר **התורת חיים**.

(כב) תוס' ד"ה מטבע של אברהם אבינו, בתוה"ד, ונראה לא שהיה בו צורת זקן וזקינה וכו' דאסור לעשות צורת אדם אלא כך היה כתוב וכו'. **בשו"ת שאילת יעב"ץ** (חלק א' סימן קע), הוכיח מדבריהם, דאפילו בצורה שוקעת אסור לעשותה, מדלא תירצו דהכא מיירי בשוקעת. אמנם כתב, דבציור על ידי צבע שאינו ניכר במישוש היד, דעת רוב הפוסקים להתיר.

(כג) רש"י ד"ה והוסיפו עליהם מהו, אליבא דרב דאמר וכו'. ביאר **הרשב"א** דבריו, דלשמואל, בין הוסיפו בין לא הוסיפו אין נותן לו מטבע היוצא אלא למטבע שהלוהו. וכתב דלא נהירא, דהרי קיימא לן כשמואל בדיני, ואיך בעי דלא כהלכתא. לכך ביאר, דלעולם אליבא דשמואל קבעי לה ובדלית ליה אורחא למישן, או בשמלכויות מקפידות ובחשי, ואי אפשר להוציאו כלל. וכן כתב **הרא"ש** (סימן יב). **והפני יהושע** ביאר עוד, דהכא מיירי כשאין מטבעות הראשונות מצויין כלל, לכך בעי לה בסתמא.

(כד) גמ', ואפילו כי נפיא וכו' ואפילו כי תרטיא. ביאר **הערוך** (ערך תרט) דנפיא היינו נפה, ונתכוין לשאול אפילו אם הגדילו הסלע כשיעור נפה, ותרטיא ביאר, שהוא משקל רובע הקב. **ובנמוקי יוסף** (לה. מדפי הריף) ביאר, דהוא סלע הרחב כמידת רובע. עוד הביא בערוך, שיש שפירשו, "תרטיא" מלשון "שלש" שאפילו הוסיפו על המטבע פי שלש וכי לא יחשב ריבית.

(כה) גמ', והא קזיילין פירי. כתב **הרא"ש** (פרק ט' סימן יב), **דהרי"ף** (לה. מדפי הרי"ף) פסק, דהוא הדין למלוה את חבירו ופחתו מן המטבע, דאם פחת יותר מהשיעור המבואר בסוגיין, או נתייקרו הפירות, לא חשיב פרעון, אלא בשיפרע כשווי המטבע הישן. והביא, **דהראב"ד** פליג, דדווקא בהוסיפו על המטבע הוא דאמר הכי, משום דמיחזי כריבית, אבל בפחתו לא, וכדמשמע מפירוש **רש"י בד"ה והא** שכתב, דהוי איסור ריבית. וכתב **הרא"ש**, דמסתבר כדעת הרי"ף דאית לן למיחש לפסידא דמלוה.

דף צח ע"א

(א) גמ', אלא כי הא דרב פפא וכו' עד עשרה בתמניא. כתב **הרי"ף** (לה. מדפי

הדין דחייב בכל גרמא בנוזיקין. אבל הרמב"ן פליג, דדינא דגרמי הוא הגורם בעצמו שהוא עצמו מזיק, וכגון מוכר שטר חוב וחול ומחלו, **כדלעיל** (פט.), ושורף שטרותיו של חברו **לעיל** (לג.), אבל גרמא בנוזיקין הוא הגורם **לאחר** לעשות הניזק, שאינו אלא מזמין ההיזק. אבל **הרא"ש** (סימן יג) **והים של שלמה** (סימן יט) כתבו, דממה שכתב רש"י כאן הטעם משום גרמא, משמע דאיתי למימר דבאלו בלבד פטור לכולי עלמא, ולא דמו לשאר גרמי, ופליג על הרמב"ן.

(יד) **גמ', השורף שטרו של חברו פטור. כתב הים של שלמה** (סימן יט), דמיירי דוקא בדלא שקליה בידיים דלא נעשה גולן, או שהיה אצלו כבר בפקדון. אבל שקליה בידיים ואגבהיה הוי גולן, וחייב בהשבה לכולי עלמא. **והש"ך** (ח"מ שפ"ו סק"ג) פליג, דכיון דרבה אמר דבריו בסתמא, משמע דאפילו שקליה בידיים פטור. ועוד, **דלקמן** (ק"ו): ממעט קרקעות ושטרות דאינם נגזלין ונתמטעו מחיובי גזילה, אלא דמכל מקום למאן דדאין דינא דגרמי חייב השורפן דקנסוהו רבנן משום דין גרמי.

דף צח ע"ב

(טו) **גמ', ליכתבו ליה שטרא. כתב המאירי בשם הבה"ג**, דהיינו שכותבים לו שטר אחר כשטר הראשון, וכמבואר **בגיטין** (סג.), דכל שברור להם שלא נפרע, כותבים ונותנים אפילו מאה פעמים. והביא, דיש שאוסרים לכתוב שטר אחר כשטר הראשון, מטעם המבואר בגיטין דעדים שעשו שליחותן שוב אין חוזרין וכו', וכן דעת **הרשב"א**, וכתב המאירי, דאין לחוש לכך, דלא אמרו כן אלא לענין גט דבעינן שיכתב מצווי הבעל, אבל בשאר שטרות לא. אמנם **הרשב"א והראב"ד** פירשו, דהכוונה שייכתבו שטר על קיום השטר הראשון שנתקבל בבית דין ששטר זה אינו מזויף וקיימיהו. עוד הביא **הרשב"א**, דיש מפרשים, דאף שלא היה השטר מקיים בבית דין, כל שהכירו כתב יד העדים הראשונים, מעידים עליהם וכותבים שטר חדש על פיהם, דהרי לעולם בית דין מקיימים השטר על פי עדים המכירים לחתימות, ואף שאין בית דין מכירים אותם כלל. ועיין באות הבאה.

(טז) **תוס' ד"ה נכתוב ליה שטרא**, לא שייך הכא מפיהם ולא מי כתבם וכו' והוי כאילו אמרו הני עדים ראינום שנחקרה עדותן בבית דין. כתב **הסמ"ע** (ח"מ ל' סק"ה), דאפילו מעידים ששמעו שני עדים שנחקרה ונתקבלה עדותן בבית דין, אין יכולים להעיד על כך והוי עד מפי עד. וביאר **הקצות החשן**, (סימן ל' סק"ה), דלדבריו יש לבאר בכוונת התוס', דכיון שנפסק הדין על פיהם ושטר שנחתם הוי כגבוי לגבי כמה דברים, הוי כמעידים ראינו שטר מכר או מתנה שכבר נתחייב בו. אבל על חקירת עדים בעל פה אין יכולים להעיד, והוי עד מפי עד. אמנם כתב, דמדברי **הרא"ה** (בכתובות כח). מבואר, דאפילו מעידים על עדות שנחקרה בבית דין בלא פסק דין עדותם כשרה, ולא חשיב כעד מפי עד. וכן דעת **שו"ת הגרע"א** (קמא סימן קל"ה), וכן מפורש בדברי **רבינו יונה** (בבא בתרא קסה:). ועיין **בקובץ הערות** (סימן כז אות ז').

(יז) **גמ', אמר רבא תהא במאמינו. הקשה הראב"ד**, דאפילו בשאינו מאמינו יהא נאמן בשבועה, דהרי עשו תקנת נגזל באשו ואפילו באש דממילא כדאיתא **לעיל** (סב:), כל שכן בזה ששרפו בידיים. ותיירץ, דכיון דלאו ממון הוא אלא גרמא בעלמא לא עשו בו תקנה, שהרי לענין מוסר בעיא ולא אפשטא (לעיל שם) משום דהווי גרמא.

(יח) **גמ', אמר רב דימי בר חנינא הא דרבה מחלוקת וכו'.** כתב **השיטה מקובצת, דהרשב"א** (בתשובותיו שאינן בדפוס) פירש, דרב דימי סבר, דבשורף שטרות ליכא משום דינא דגרמי, כיון שאינו עושה דבר **בגופו של ממון** כמסכך גפנו על תבואתו של חברו, ואפילו לא כמחיצת הכרם שנפרצה, **דודאי יאסור** גפנו את התבואה, דהגפנים מתערבים על התבואה ממש. מה שאין כן בשורף את השטר, שאינו מזיק גוף בודאי הממון, דילמא בלא שטר פרע ליה, ועוד דלא עשה בגופו של ממון כלום. אבל דינא דגרמי לממון אינו תלוי בהאי. והיינו דאמר אממר עלה מאן דדאין דינא דגרמי מגבי ביה ככשורא לצלמי, ולומר דלאו בדבר הגורם לממון שייכא, אלא בדינא דגרמי. ורבה דפטר משום דסבירא ליה דלא דיינינן דינא דגרמי. [ועיין בדבריו מה שרצה לתרץ עוד אך כתב דזה נראה לו עיקר]. אמנם **הרא"ש** (סימן יג) כתב, דדין דבר הגורם לממון ודין גרמי חלוקים הם, ובדבר הגורם לממון קיימא לן כרבנן דפטרי, ובדין גרמי קיימא לן כרבי מאיר דמחייב. והחילוק ביניהם, דהיכא דהוא עצמו עושה הניזק לחבירו וברי היזקא הוי גרמי, וכגון שורף שטר או מוחל חוב הוא עצמו מזיק לממון חבירו. עוד חילק, דהיכא דבשעת המעשה נעשה ההיזק נקרא גרמי, ואפילו מראה דינר לשולחני, כיון דסומך עליו חשיב כהיזיקו מייד, ומוסר ממון חבירו כיון דברי

אלא בנוזקה, אבל על הפסד גוף הבהמה חייבים. עוד כתב הפני יהושע, דלא לכל דבר אמרינן דחמיר היכא דנטלה בידו, דהרי הגזול תרומה ונטמאת אומר לו הרי שלך לפניך כמבואר **לעיל** (צו:), ומאידיך המטמא תרומה של חברו בלא לגזלה, קיימא לן **בגיטין** (כב:) דבמזיד חייב, דכיון דלא מינכר, והגזול משיב בידיים מיקרי השבה. ועיין באות הבאה.

(ז) **גמ', שם. כתב הש"ך** (ח"מ שפ"ו סק"ב), דמה דמבואר **לעיל** (כו:), דהזורק כלי מראש הגג והווי תחתיו כרים וכסתות וקדם אחר וסלקן פטור הזורק, הוי דווקא בשלא נטלו בידו, אבל הגביהו בידו זורקו נעשה עליו גולן וחייב, וכמבואר הכא דאם נטל בידו חייב. **והחזון איש** (בבא קמא סימן ב סק"ב) נחלק עליו, דהתם אפילו נטלו בידו פטור, וביאר, דבסוגיין דמשעת נטילה החזיק מטבע של חברו על מנת לאבדה מיקרי גולן מייד, ומה שאין כן התם כיון דבשעה שנטל הכלי בידו זורק, הוי תחתיו כרים וכסתות, אין זו הגבהה של גזילה, כיון שלא היה ראוי להפסד באותה שעה, והוי כנוטל כלי של חברו על מנת להניחו ולשברו אחר כך במקל, דאינו נעשה גולן בהגבהה זו.

(ח) **גמ', והני מילי דאדיניה אדווי אבל אתא אתא לידה השבה בעי מיעבד.** ביאר **התוס' רי"ד**, דדוקא הכא מפלגינן בין אתא לידה ובין לא אתא לידה, משום דלא מהדר ליה מידי, אלא אומר לו הא מנחא קמך גורם לו טורח או הוצאה לבר אמורא. אבל השף מטבע של חברו, כיון דביטול הצורה קורא גרמא, אף שלקח המטבע מידו ושף אותה בקורנס, פטור, והשבה הויא כשמחזיר לו הכסף בלא צורה ואומר לו הרי שלך לפניך, וחסרון הצורה שחיסרו הוי גרמא בעלמא. וכן נמי השורף שטרו של חברו דפטור, דאמר ליה ניירא בעלמא קלאי מינך, ומשלם לו ניירא בעלמא, אף דאתא לידה מתחלה וגזילה מיניה והדר שרפיה, פטור ומיפטר בהשבת הנייר, והפסד המנה שהיה כתוב בו הוי גרמא. וכן נמי הצורם אוזן פרתו של חברו, כיון דפסול המזבח קורא גרמא, אף על פי שגזלה וצורם אוזנה פטור, ואומר לו הרי שלך לפניך, דהשבה מעליא היא. ועיין לעיל אות ד' ועיין באות הבאה.

(ט) **גמ', שם. כתב המהרש"ל** (סימן יז), דלאו דווקא מטבע, אלא הוא הדין כל כלי כסף שפיחת צורתו והפסידו הוי כמטבע, דכל שלא חיסרו פטור. אבל **הש"ך** (ח"מ שפ"ו סק"ז) כתב, דדוקא במטבע דאינו אלא חיסור הצורה לא חשיב הניזק ושינוי, אבל בכלי, כיון דמעיקרא כלי הוי, והשתא לאו כלי הוא, חשיב הניזק ושינוי, לכך לא איירי רבה אלא לענין מטבע, וסיים בצריך עיון.

(י) **גמ', מתיב רבא אין מחללין על מעות שאינן ברשותו וכו'.** תמה **הרשב"א**, מאי מדמה הא לההיא דאין מחללין, דזורק מטבע של חברו לא פטרינן ליה אלא משום דלא אגבהיה, הא אגבהיה השבה מעליא בעי, וחלול כדשקליה בידיה דמי [שהרי צריך להפקיע הקדושה שבמעשר דהוי כממון]. ותיירץ, דלענין גזל, כי שקליה בידו בעי לאהדורי למריה ולא מצי למימר ליה לך למדי שהנחתיו שם וטול, ואף בדאיתא במדי בעי. מה שאין כן בחלול, שאם יש לו מעות במדי, [במקום שאין סכנת דרכים ואיכא שירות מצויות], והוא כאן, יכול לחללן על אותן מעות, ובלבד שיהיו המעות יוצאות כאן וכאן, ובאדיי אדווי דלא בעי השבה מעליא, במים צלולים מיהא שאפשר ליטלם, פטור, משום דיכול לומר לו הא מנח קמך, אלמא ממון הראוי לו הוא, וכיון שכן, אם איתא דלגבי נזקין יכול לומר הא מנח קמך וממון ראוי לו הוא, לגבי חילול נמי ממון ראוי הוי וחילול גמור הוא, ופריק, אין ממון גמור הוא אלא שהתורה אמרה וצרת הכסף בידך מן מצוי בידך.

(יא) **גמ', או שנופל כיסו לים הגדול אין מחללין.** ביאר **הקובץ שיעורים** (אות קלג), דאין לתרץ דמיירי במים עכורין, דפשיטא דכיון דאין יכול ליטלם אין יכול לחלל עליהם, ומאי דתירץ דשאני מעשר דבעינן מצוי בידך, היינו, דאף דלשאר דברים במים צלולין ומצי למישקלינהו לא חשיבי כאבודין וקיימי ברשותיה, וכגון להקדישו ולתרום עליו ממקום אחר, מכל מקום לענין מעשר, שאני. והוסיף, דאף דנתבאר **לעיל** (סט.) דלהצנועין, יכול הנגזל להפריש מהם רבעי כשם שיכול להקדישם, מכל מקום קרא ד"מצוי בידך" לא נאמר אלא לענין מעשר, ולא לשאר דברים.

(יב) **גמ', השף מטבע של חברו פטור. הקשה הרשב"א**, הא איתא **לעיל** (צו:), דחזי ועבדינהו נסכא קני, וכששף אותו ומחיה בקורנסא הרי בטל צורתו ונעשה נסכא, וחזי הוא דבעי לשלומי ליה והתם לא אשכחן מאן דפליג דודאי שינוי שאינו חוזר הוא. ותיירץ, דהתם בדנחית ליה בגזלנותא ולענין קנייה בשנוי, והכא לענין נזקין דאמר ליה מאי אפסדתך.

(יג) **רש"י ד"ה, חסורי חסריה**, וממש הוא ולא גרמא טעמא דרבה בכולהו משום גרמא בנוזיקין הוא ופטור. **הרמב"ן בקונטרס דינא דגרמי** (עמוד קפ"ז במהדורת מ"מ ד"ה הזורק) ביאר, דרש"י סבר, דאין לחלק בין גרמא לגרמי. וכן ביאר בדעת **רש"י לעיל** (כו:) **ד"ה פטור, ולעיל** (נה:): **ד"ה פטור מדיני אדם**. וכתב, דלשיטתו, כיון דקיימא לן כרבי מאיר דמחייב בדינא דגרמי, הוא

דכיון דמצווה רמיא עליה לבערו אף דמפסיד בזה לגולן שיצטרך לתת דמים, פטור. אמנם **באמרי בינה** (דיני פסח סימן יב), ובאור שמח (פ"ג מחמץ ומצה ה"ח) כתבו, דלעולם אם תובעו בתוך הפסח אין יכול להשיבו, דכיון דהכל מצויין לבערו, הוי כרשות אחרים עליו. ומכל מקום אחר הפסח יכול להשיבו, משום דהוי שינוי החזר לקדמותו. והוסיף האור שמח, דלדעת רב הונא **לעיל** (צז:), דפסלתו מלכות לא הוי כנסדק, הוא הדין הכא אף בחמץ בתוך המועד יכול לומר הרי שלך לפניך, וכמו שנתבאר **לעיל** (צז. אות י), דלרב הונא כל שלא ניכר השינוי בגוף הדבר, חשיב היזק שאינו ניכר ואינו שינוי, ויכול לומר הרי שלך לפניך.

כה גמ', כאן שהריקבו כולן כאן שהריקבו מקצתן. כתב הסמ"ע (חו"מ שם סק"א), דלאו דוקא הריקבו כולן, שהרי רק בהריקבו מקצתן אומר לו הרי שלך לפניך, אלא שהריקבו רובן, ואפילו מחצה על מחצה נידון כרוב. אבל הש"ך (שם סק"ו) פליג על פי דברי הגהות אשר"י (על הרא"ש סימן יג בסופו), שכתב בשם הירושלמי, דדווקא בהריקבו מחמת הכנימה, אבל בהריקבו מחמת התולעת הרי הן כבריאיין. והחזון איש (סימן יז סקט"ו) ביאר, דעל ידי תולעת, לעולם מיקרי מקצתן, כיון דאינו מתפשט, ומאידך על ידי כנימה אפילו במקצת חשיב ככולן, כיון דמתפשט, ושדי תיכלא ככולא, וכדאייתא בירושלמי, ומוכח דלא תליא ברוב ומיעוט, אלא בסוג הריקבון. אמנם, נראה דהבבלי פליג על הירושלמי, ולדבריו יש לחלק כפשוטו בין רובן או מחצה למקצתן. וכן מוכח מהא דכל המפרשים לא הזכירו החילוק של הירושלמי, וחילקו בסתמא בין כולן למקצתן. וכדעת הסמ"ע הוכיח מדברי הנמוקי יוסף (לה. מדפי הרי"ף), שביאר הטעם דבמקצתן אין אומר הרי שלך לפניך, משום דבמקצתן אורחיהו בהכי, ולא חשיב שינוי, והרי מחצה ודאי אין דרכם להריקב והוי שינוי. אמנם כתב, דמכל מקום אף לדעת ההגהות אשר"י שהביא לדברי הירושלמי, גם במפני הכנימה בעינן שרוב כמות הפירות יריקבו כל פרי במקצתו. עוד כתב, דיש לחלק, דבפירות קטנים דטורח לברר המקולקלין, אין יכול לומר הרי שלך לפניך, אבל בפירות גדולים הנאכלים אחד אחד, לא תליא ברוב כמות הפירות, אלא בכל פרי אם ברובו או במקצתו.

כו מתני', והבנאי שקיבל עליו לסתור את הכותל ושיבר את האבנים או שהזיקן חייב לשלם. כתב הרש"ש, דנראה, דיש לגרוס במתניתין "או שהזיק", דהיינו שהזיק אחרים על ידי שבירת הכותל. וכן כתב השיטה מקובצת בשם רבנו יהונתן, דכיון דבעל הבית נסתלק משמירה זו, הואיל שעוסק בדרך קבולת, ונתחייב בשמירת נזקיו. ודייק לפי זה, דאם הוא שכיר יום, לא נסתלק בעל הבית משמירתו, ושניהם משלמין. והא דשיבר את האבנים חייב לשלמן, היינו משום שכך קבל עליו מן הסתם שלא לשברן. אבל בשם הר"מ מסרסטה כתב, דמה שחייב בנפל מחמת המכה, היינו משום שפשע, ולא משום שכך קיבל עליו. ולפי זה אפשר לאוקמי אף בשכיר יום דכיון דפשע משלם.

כז מתני', היה סותר מצד זה ונפל מצד אחר. ביאר השיטה מקובצת בשם רבינו יהונתן, דכיון דלא מחמת פשיעה נפלו אלא מחמת אונס, שהיה סבור שהצד השני לא יפול, פטור דאנוס הוא. והא דמחמת המכה חייב, היינו דכיון שנתנדנד הכותל מחמת המכה, הוי מוזיק גמור, ולא חשיב גרמא כיון דכל דבר הבא מכחו כגופו דמי. ולא חשיב גרמא בנזיקין, דפטור. אלא בגוונא **דלעיל** (ס.) בליבה ולבתו הרוח ואין בלביו כדי ללבות, אבל הכא דבכחו יש כדי להפיל הכותל, מוזיק גמור הוי.

כח גמ', אומן קונה בשבח כלי. ביארו הרשב"א והתוס' רי"ד, דהאי דינא לא נאמר אלא לענין שאם נשבר בידו, אינו משלם לו דמי עצים. אבל אם הכלי בעין, אינו יכול לומר לבעלים הא לך דמי עצים והכלי יהא שלי, אלא בעל כרחו נותן לו שכרו ולוקח כליו. דדוקא גבי גולן דנתכיון לגולו וקני להו בשינוי, נאמר כן. אבל אומן שמתקן הכלי על דעת שיהיה השבח לבעלים, לא קנאו. ומשום הכי לא פשיט מצבעו כעור, ולצבוע לו אדום וצבעו שחור, **(לקמן ק:)**, דאין אומן קונה בשבח כלי. משום, דהתם הצמר בעין, ובענין זה לא אמר רב אסי שיקנה אותו.

כט גמ', שם. הביא בקצות החשן (שו סק"ד), שחקר מוהר"ש הלוי (חלק חו"מ סימן ד), בהא דאומן קונה בשבח כלי, אם אינו קונה אלא בשבחו ולא בגוף הכלי, או דמחמת השבח זוכה נמי בגוף הכלי להיות כשלו, כיון שנתהפך חומר הכלי לצורה שהשביחה. והעלה, דקונה בגוף הכלי, והוכיח מהא דכתבו התוס' **בעבודה זרה** (עה:): **ד"ה אי משום, והרא"ש** (שם סימן לה), דהנותן כלי לאומן עובד כוכבים לתקן אפילו למאן דאמר אומן קונה בשבח כלי אין צריך טבילה, מטעם דאין שם העובד כוכבים עליו, דלא הוי ככלים של מדין. ומדהוצרכו תוס' לטעם זה דאין שמו עליו, מוכח, דיש

היזיקא משעה שמסרו כמי שקלאו, אבל כל מקום שהוא גרמא, לא עשאו בידיים וגם לא בא ההיזק מייד בשעת המעשה. ובענין זה ביאר הרמב"ן בקונטרס דינא דגרמי (עמוד קפ"ו מהדורת מ"מ ד"ה זה הטעם לכל אלו).

(יט גמ', שהכל מצווין עליו לבערו. ביאר הקובץ שיעורים (אות קלד), דלשיטת הגאונים בפסחים (ז:): **ד"ש** אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים" קאי על חמץ של נכרי בלבד, אבל בחמץ של ישראל אחר, מצווה בבל יראה, ביאור הלשון הכא כפשוטו, דמצווה עליו לבערו ולכך פטור מתשלומין עליו. אבל לשיטת הראשונים (שם), דליכא בל יראה בחמץ שאינו שלו, אף אם הוא של ישראל. צריך לפרש הכא, **ד"מצויין עליו לבערו** היינו, לצורך הבעלים כדי שלא יעבור בבל יראה, ונפקא מינה לענין חמץ של קטן דאין מצווין להפרישו מאיסורא.

כ גמ', אמר אמימר מאן דדאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי שטרא מעליא. הקשה הראב"ד, כיון דדיינינן דינא דגרמי, מאי טעמא אמר גרמא בנזיקין פטור. ותיירץ, דגרמא בנזיקין שהוא פטור בנזקי ממונו הוא כגון אשו ונעורת פשתן שלו. אבל נזקי גופו בין שהוא נזק בידיים, בין שהוא מוזק בדיבורו כגון מסור, וכגון מראה דינר לשולחני ונמצא רע, ואפילו במחשבתו כגון מחיצת הכרם שנפרצה ונתיאש הימנה ולא גדרה אחר שהתרו בו שתי פעמים, מוזק הוא במחשבתו ובכוונתו וחייב.

כא גמ', שם. כתב הש"ך (חו"מ שפ"ו סק"א), דהעולה מדברי הרמב"ן בקונטרס דינא דגרמי, דדין גרמי הוי דאורייתא כמזיק ממש. והש"ך פליג, דאין חיובו אלא מדרבנן, וכן הביא מתוס' **לעיל** (נד:): **ד"ה חמור, ותוס' לעיל** (סב:): **ד"ה יצאו שטרות**, והאריך בראיות. עוד כתב הרמב"ן (שם עמוד קפג בהוצאת מ"מ ד"ה ומשום הך קושיא), דיש שפירשו, דחיוב גרמי אינו אלא קנס. ודחה דבריהם, והוכיח מכמה מקומות, דחייב מדינא.

כב רש"י ד"ה ואכפיהה רפרם לרב אשי, ששרף שטר חבירו בילדותו. כתב בהגהות אשר"י (על הרא"ש פרק החובל סימן ט), דיש ללמוד מדברי רש"י אלו, דאדם שהזיק בקטנותו חייב לשלם כשיגדיל. וכן משמע **לעיל** (לט:): דנפרעין מעליית אפוטרופוס וחוזרין ונפרעין מנכסי יתומים לכי גדלי. אבל **בשלחן ערוך** (חו"מ תרד ס"ח) פסק, דאפילו לכשיגדיל פטור מלשלם. וכתב בביתאור הגר"א (שם סקט"ו), דפסק השולחן ערוך דלא כדברי רש"י בסוגיין. אמנם המשנה למלך (פ"ד ממלוה הי"ד ד"ה והיכא שהקטנים) הביא, **דבשו"ת מהר"ם פדאווה** (סימן צ'), דחה ראיית ההגהות אשר"י מדברי רש"י, דאין כוונתו ששרף השטר בקטנותו קודם שנעשה בר חיובא. אלא דאתי ליישב, היאך שרף גדול הדור כרב אשי שטר חבירו, וביאר, שהיה המעשה קודם שהיה חשוב. והט"ז (או"ח שמג סק"ב) תירץ באופן אחר, שבאמת שרפו בקטנותו ממש, אלא דאכפיהה לעשות לפניו משורת הדין, וכדאייתא ברמ"א (שם), דאף דקטן שהכה לאביו או עבר עבירות בקטנותו פטור, מכל מקום טוב לו שיקבל על עצמו דבר לתשובה וכפרה. ואכפיהה היינו בדברים ובתוכחות שיקבל דבריו.

כג גמ', אי אהדרתיה ניהלי הוי מערקנא ליה לאגמא. ביאר הרשב"א, דאין לפרש דטוען דהוה מעריק ליה בידים ממש, דאם כן אף בחמץ נמי יוכל לטעון הכי, דאי השבתו לי קודם הפסח, הוה אכילנא ליה או מזבנינא ליה. אלא יש לפרש דטוען בעל השור, אם היית משיבו לי הייתי מניחו לברוח, ומאילו היה בורח לאגם, שכן דרכן של שוורים ללכת מעצמן לאגם, ולא הייתי צריך לעשות מעשה מיוחד כדי להצילו, וממילא אתה שלא הנחתו לברוח, כאילו התפסתו בידיים ממש ביד הבית דין. אמנם **רש"י לעיל** (מה:): **ד"ה ליפלאגו,** פירש, דהוי היזיקא דבידיים משום שהביאו לבי דינא. ובתוס' **ד"ה השתא,** פליגי על רש"י, דבתפסוהו בית דין מאיליהן נמי חייב, דמה שנופל ליד בית דין, חשוב היזק ניכר, וכיון דעל ידי פשיעה נפל ליד בית דין חייב, ואין יכול לומר הרי שלך לפניך כבחמץ, דהתם אין ניכר שום דבר בחמץ. עוד כתבו, דלמאן דאמר אין גומרין דינו של שור שלא בפניו, חשיב היזק ניכר, כיון שניכר במה שרואים השור בבית דין, אבל למאן דאמר גומרין חשיב שאינו ניכר.

כד גמ', חמץ ועבר עליו הפסח וכו' אומר לו הרי שלך לפניך. כתב החק יעקב (סימן תמג סק"ח), דאם תובעו בתוך הפסח אין יכול לומר הרי שלך לפניך, דכיון דהכל מצווין לבערו הוי כשרוף ועומד, ואינו מקיים השבה. והוכיח, מדאמרו בסוגיין לעיל, דאם בא אחר ושרפו בתוך המועד פטור, דהכל מצווים לבערו. ואי היה מקיים ביה דין השבה בתוך המועד היה לו להתחייב משום דבר הגורם לממון. ובקצות החושן (שם, א) פליג, דאי הוי כשרוף בתוך המועד, חשיב היזק ניכר, ושוב לא מקיים ביה השבה, אף לאחר הפסח. לכך כתב, דלעולם מקיימא ביה השבה אפילו בתוך המועד, ומה דאמרו בסוגיין לעיל דהשורפו פטור משום דהכל מצווין לבערו, היינו

סקי"ג) ביאר, דלא איירו התוס' אלא בשכירות, דלא נתחייבה בתשלום השכירות עד שיגיעו הנזמים לידה, אבל בשאר מלווה שהוא חוב מתחילתו, אפילו לא הגיע זמן הפרעון, יכול המלווה לקדש ולקנות על ידי מחילתו.

והבית שמואל (אהע"ז כח סקל"ח) נסתפק בדברי התוס' בשני ביאורים אלו.

(ח) **גמ', הכא בישנה לשכירות מתחילה ועד סוף קמיפלגי**. ביאר **הקובץ שיעורים** (אות קמד), דטעמו דמאן דאמר "מקדש במלווה אינה מקודשת", היינו משום דלא הגיע לידה ולא מידי, ומה שנפטר מלפרוע החוב לא חשיב קבלת כסף. ולפי זה הקשה דגם למאן דאמר אינה לשכירות אלא לבסוף, אמאי מקודשת הרי לא הגיע ממון לידה, ומה שמחל לה שלא תתחייב בשכירות הוי כמחילת מלווה. וביאר, דחזוין בכמה מקומות, דאם עושה פעולה בשביל חברו, מתחייב חברו אפילו בלא פסיקה, כגון ביורד לשדה חברו. ועל כרחך צריך לומר, דנחשב הדבר שהגיע הנאה לידו. וכיון דקבלת הפעולה חשיבא הנאה לחייב בתשלומין, אפשר להתקדש בזה למאן דאמר ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף, אי אפשר שתתקדש בזה שהרי כבר נתחייבה לשלם על הגעת ההנאה לידה מתחילה, והוי מלווה גבה קודם שעת קדושתו, ומה שמחל לה הוי מקדש במלווה.

(ט) **גמ', ורבנן סברי המקדש במלווה אינה מקודשת**. הקשה **הרשב"א**, הא מלווה שיש עליה משכון היא שהרי אומן תפס ליה אאגריה, וכדאמרו **בבבא מציעא** (פ:). **ובקידושין** (יט). מבואר, דהמקדש במלווה שיש עליה משכון מקודשת מדרבי יוסי ברבי יהודה. והביא, דתירצו בתוס', דהכא מיירי כשהאומן עושה הנזמין בבית האשה, דכיון שעושה אותם בביתה לא תפיס להו אאגריה. וכתב, דאינו מחזור כלל, חדא, דאף בביתה מסורים השירים ונזמין ביד האומן ותפוס בהם מן הדין משום שכירותו. ועוד, דאם כן היה לברייתא לחלק בהדיא בין שעושה בבית האשה לעושה בביתו ולפלוג וליתני בדידה. לכך ביאר, שלא אמרו מקדש במלווה שיש עליה משכון מקודשת, אלא במשכון שקנאו, וכגון שמשכנו בידו בעל המשכון עצמו, שקנאו או מדרבי יצחק (**בבא מציעא** פב), או מדרבי יוסי ברבי יהודה (**קידושין** יט): כשאמר לאמה העבריה התקדשי לי בשכרך, אבל אומן אין הכלי משכון בידו אלא דאיהו תפיס ליה מנפשיה אאגריה ואינו קונהו, ועיין שהוכיח דבריו מבבא מציעא (שם).

דף צט ע"ב

(ו) **תוס' ד"ה אימא מפני שהוא נושא שכר**, אבל בחנם פטור אף על גב דאדם מועד לעולם באונס כי האי לא מחייב וכו'. **התוס' לעיל** (שם) **ד"ה ושמואל** ביארו, דבאונס גמור אין מחייבים אפילו באדם המזיק. וביארו, דהמקשן שהבין דהכא מיירי בעושה בחנם ואפילו הכי חייב. סבר, דטבח שקלקל הוי אונס כעין אבידה, דאמרינן "אדם מועד לעולם אפילו באונס". והתירצן סבר, דהוי אונס כעין גניבה, ובחנם אינו מחייב דחשיב כאונס גמור, ובשכר חייב דכיון שקיבל שכר יש לו להזהר טפי, וכן ביאר **הרשב"א**. אבל **הרמב"ן בבא מציעא** (פב:), פליג, ודעתו, דאדם המזיק חייב אפילו באונס גמור. וכתב, דאדרבה מהכא קשיא, דכיון דמחייב בשכר אלמא כעין גניבה ואבדה הוא, ולא אונס גדול ולא אונס קטן הוא, ובכל זאת פטורוהו בחנם. אלא דמה שפטור היינו משום שאין האומן הטועה במלאכתו משום מזיק. **ובמחנה אפרים** (נוקי ממון סימן ה'), ביאר כוונתו, על פי מה שכתב **בתוס' רבינו פרץ** בשם **הריב"א**, דכל שעושה ברשות הבעלים אף דבעלמא ראוי לחייבו משום מזיק, אין ראוי לחייבו אם לא היכא דפשע. ועיין באות הבאה.

(יא) **רש"י ד"ה דקעביד בשכר**, דמזיק חייב באונסין דאדם מועד לעולם וכו'. הקשה **במחנה אפרים** (נוקי ממון סימן ה'), דאם חיובו משום אדם המזיק, ראוי לחייבו אף בעושה בחנם. ומתוך כך פירש, דרש"י אזיל בשיטת **הרמב"ן** (המובא באות הקודמת), דאדם מועד לעולם, וחייב אפילו באונס גמור. והכא לולי הטעם דעביד ברשות, היה ראוי לחייבו אף בעושה בחנם, אמנם גם אחר שחלקנו מסברא דעביד ברשות, מכל מקום בעביד בשכר חוזר דינו לדין אדם המזיק בעלמא, דחייב אפילו באונס גמור. ועיין עוד **בקובץ שיעורים** (אות קיט).

(יב) **גמ', אלא הא רבי מאיר דתנן נשברה כרו וכו'**. ביאר **הקובץ שיעורים** (אות קמו), דמה שלמדו דין טבח אומן שקלקל מדין נתקל פושע, אף דהתם מיירי בכל אדם. משום, דלענין הילוך בדרכים כל אדם הוי כאומן, ואין שייך לחייבו משום שפשע בהליכתו, ואפילו הכי סבר רבי מאיר דנתקל פושע, משום דאיבעי ליה להיזהר, הכי נמי בטבח אף דהוא אומן איבעי ליה למירמי אנפשיה.

(יג) **גמ', זיל אייתי ראייה דממחית לתרנגולים ואפטרך**. כתב **הש"ך** (יו"ד סימן א סק"ד), דיש ללמוד מהכא, דכל טבח שקלקל עליו להביא ראייה דהוא

לאומן זכות בגוף הכלי, דאי היה לו זכות רק בשבחו, מהיכי תיתי שיתחייב טבילה, אפילו למאן דאמר אומן קונה בשבח כלי. וכן הוכיח מלשון **רש"י קידושין** (מח:): **ד"ה והכא**, שכתב ד"כשמשיבחו ועשה מן הזהב כלי קונה **לזכות בכלי וכו'**, ועוד, דהלשון "קונה בשבח כלי" משמע, דקנה הכלי כולו מחמת השבח, דאלו היה קונה רק השבח, היה לו לומר קונה **שבח** הכלי. אמנם הביא, **דבתרומת הרשן** (סימן שט), מבואר להדיא, דאומן אינו קונה אלא בשבח ולא בגוף הכלי. **והחזוין איש** (בבא קמא כב סק"ח) ביאר, דאף דעת **מוהר"ש הלוי**, דאין קונה גוף הכלי כגולן, דמגוף הסוגיא מוכח שאינו כך. אלא כוונתו, דיש לאומן זכות בגופו של הכלי מחמת השבח, ולא שקנה רק השבח בפני עצמו. אמנם **בשיטה מקובצת** בשם **רבינו יהונתן** ביאר, דלמאן דאמר "אומן קונה בשבח כלי" קנאו לכלי בשינוי מעשה, ומשמע שקנה גוף הכלי.

דף צט ע"א

(א) **גמ', צבע אגר ידיה הוא דאית ליה**. הקשה **הראב"ד**, מאי שנא נותן צמר לצבע מנתן עצים לאומן לעשות מהן שידה תיבה ומגדל, דאמר לעיל דאומן קונה בשבח כלי, אף דאין העצים שלו, ואמאי לא אמרינן דאין לו אלא שכר מעשה ידיו. ותירץ, דשאני גבי צמר, דסממנין הוא דעבדי לשבחא, ואומן לא קנה בהו ולא מידי, אבל עצים כיון דלא צריכי לסממנין אלא לאומנותו של אומן, אומנותו היא סמניו.

(ב) **גמ', הכא במאי עסקינן כגון שהקדיחו בשעת נפילה**. **בש"ך** (שם סק"ד) הביא, **דהתוס' יו"ט והלחם משנה** (פ"י משכירות ה') תמדה, אמאי לא חילק בשולחן ערוך בין השביחו בשעת נפילה להשביחו לאחר נפילה, דהרי פסק (שם סעיף ב), דאין אומן קונה בשבח כלי. **והגרע"א** (בגליון השלחן ערוך שם) ציין לדברי **המחנה אפרים** (מכירה סימן ו') שכתב, דכל דברי הגמרא בסוגיין הוא למאי דסלקא דעתין **לקמן** (קב:): דחזותא לאו מילתא, ואין שבח סמנים על גבי צמר, אבל למאי דמספקא לן התם דחזותא מילתא, ומי הודיעו לבעל סמנים שיקנה צבעו לבעל צמר, הוי כהוסיף לה נופך משלו, ולא קנאו בעל צמר עד שיבוא לידו.

(ג) **גמ', נתנה לו בחצי היום כיון ששקעה חמה עובר משום כל תלין**. כתב **הרש"ש**, דלאו דווקא משום כל תלין, אלא משום "ולא תבוא עליו השמש", כמבואר **בבבא מציעא** (ק'): דשכיר יום זמנו כל היום, וילפינן מקרא (דברים כד) דכתיב, "ביומו תתן שכרו", והתם (קיא), מייתי נמי לקרא (ויקרא יט) ד"ולא תבוא עליו השמש" דהיינו שקיעת החמה.

(ד) **תוס' ד"ה אלא במאי מיקדשה**, אור"י דסברא הוא שאין מקודשת במה שמוחל לה שכרו וכו'. ביאר **הפני יהושע**, דכוונתו, דלא תקשה, דילמא טעמא דרבי מאיר דמקודשת בהנאת מחילת המלווה דקיימא לן דמקודשת, ועלה כתבו, דהכא שאני שאין דעתה להתקדש עד שיגיעו השירים לידה. והקשה, דלכאורה **בתוס' קידושין** (יט.) **ד"ה במלווה**, מבואר לא כן, שכתבו שם, דההיא דקדשה במלווה שיש עליה משכון דמקודשת, היינו, אפילו שאינו מחזיר לה המשכון אלא שאמר לה התקדשי לי בהנאת מחילת מלווה, וקמשמע לן דלא אמרינן לא סמכה דעתה עד שיחזיר לה המשכון. ותירץ, דהכא שאני, דכיון שאמרה לו "**עשה לי שירים ונזמים**", משמע, שאין דעתה להתקדש עד שיגיעו לידה.

(ה) **תוס' ד"ה רבי מאיר סבר, בסוה"ד**, ועוד דאם כן אמאי אין מקודשת לרבי מאיר ללישנא דלעיל. ביאר **המהרש"א**, דללישנא דלעיל דקאמר דמקודשת רק מטעם דסבר רבי מאיר אין לשכירות אלא לבסוף, אבל אי הוה סבר ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף והוי מלווה, אינה מקודשת בנתינת השירים, ואי הוה מהני משום הנאת מחילת מלווה אפילו ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף נמי מקודשת.

(ו) **רש"י ד"ה אינה לשכירות אלא לבסוף**, כי מהדר לה. וכן פירש **רש"י בקידושין** (מח:): **ד"ה אינה לשכירות**. וביאר, **הריטב"א** (שם), דאם נפרש דבסוף היינו כשהשלים מלאכתו קודם שנתנה ליד הבעלים, אם כן מיד בסיום מלאכתו נעשה מלווה, וכי מהדר ליה הוה מקדש במלווה, וכן דעת **התוס' רי"ד** (שם). אבל **הרשב"א בקידושין** (שם) ביאר, דלבסוף היינו מיד כשהשלים מלאכתו, ומה דלא חשיב מקדש במלווה, משום דמייד בגמר מלאכתו מתקדשת על מנת שיגיעו הנזמים לידה. ועיין שם **ברשב"א** שהאריך, **ובאבני מילואים** (כח סקל"ט) מה שביאר בדבריו.

(ז) **תוס' ד"ה אלא במאי מיקדשה, בתוה"ד**, ועוד אור"י וכו' כיון שאין יכול לתובעה בדין שכרו עד שיגיע הממון לידה. **המחנה אפרים** (הלכות קנין מעות סימן ג') ביאר דבריהם, דבכל מלווה, כל שלא הגיע זמן הפרעון, אין המלווה יכול לקנות על ידה מהלווה במחילתה. אבל **בקצות החשן** (קכו)

(ג) גמ', שם. בהגהות אשר"י (על הרא"ש סימן טז) הביא, דדעת רבינו יואל, דבאומן גמור כדנכו ואיסור, אפילו אמר ליה עלך סמיכנא פטור, דהוי אונס גמור. אבל דעת המהר"ח, דאפילו באומן גמור כל שאומר לו חזי דעלך קסמיכנא, מתחייב. וביאר המהר"ח, דמסתמא רבי אלעזר נמי הוי מומחה גמור, ולא צריך למיגמר כרבי חייא, ואפילו הכי משום דאמר ליה חזי דעלך קא סמיכנא, נתחייב, ורבי חייא כיון דלא אמרה לו הכי לא נתחייב. ודעת הרשב"א כרבנו יואל.

(ד) תוס' ד"ה טיהר את הטמא, בתוה"ד, והא סבירא ליה לרבי מאיר וכו' אפילו שוגג לא יעלו. ביאר בתוס' רבינו פרץ, דסברת רבי מאיר היא שהמבטל איסור במזיד אינו בטל. ועל פי תירוצו התוס' שחילקו, דהכא שאני דהוי מחמת הוראת חכם, מיושב נמי מה שקשה, דאי מיירי בשעירב מעט טמאים עם פירות מרובים, למה הוצרכו לטעם דהוראת חכם, תיפוק ליה דהוי מיעוט, ובטל ברוב. אלא, דכיון שסובר רבי מאיר שאם ביטל איסור במזיד אינו בטל, הוצרך לטעמא דמה שעשה עשוי, דכיון שהורה חכם דינו שונה.

(ה) בא"ד, אי נמי בהך מילתא דוקא דדאין דינא דגרמי אתיא כרבי מאיר. תמה הפני יהושע, מהיכא שמעינן מהך מתניתין דרבי מאיר מחייב בדינא דגרמי. הרי על כרחך האי סתם משנה לא אתיא כרבי מאיר, דלרבי מאיר לא אמרינן מה שעשה עשוי, כיון דקנס שלא יבטל מיעוט דאיסורא ברוב. ותירץ, דלא באו התוס' בתירוצו זה ליישב סוגיין, אלא ליישב הסוגיא דבכורות (כח:), דאמרו שם דנימא דמתניתין דמחייבת הדיין לשלם אתיא כרבי מאיר דדאין דין גרמי. דאחר דשמעינן הכא ממקום אחר דסבר רבי מאיר לדינא דגרמי, איכא למימר דמתניתין התם אולא כשיטתו, אף דאינה כדעתו. ודחי לה התם, דשאני היכא דנשא ונתן ביד. אבל בסוגיא דהכא, לא הוה סלקא דעתיה כלל לומר דאתי כרבי מאיר. ומעיקרא סבר המקשן, דמאי דאוקמו למתניתין בשנשא ונתן ביד, ולא אוקמוה כרבי מאיר, הוי משום דלרבי מאיר לא בטיל כלל המיעוט ברוב.

(ו) בא"ד, אבל גבי פרה כשאסרה לו חכם זה לא היה לו למהר להאכילה לכלבים וכו' והיה לו לישאל עדיין לחכם אחר. תמה בספר אמרי הצני (סימן סד אות א'), אחר דחכם זה אסרו לו איך יכול לישאל עדיין לחכם אחר, וכדאמרו בעבודה זרה (ז:), דהנשאל לחכם וטימא לא ישאל לחכם ויטרה. ועוד, דאין רשאי האחר להתיר אחר שאסרו זה, כדאיתא בנדה (כ:). ותירץ, על פי דברי תוס' עבודה זרה (שם) ד"ה הנשאל, שכתבו, דאם אומר לחכם האחר "כבר שאלתי לחכם פלוני ואסר לי" מותר לשאול לאחר, ואם יכול האחר להחזירו וכגון שטעה בדבר משנה או בשיקול הדעת ונשא ונתן ביד רשאי להחזיר הדין, וכן פסק הרמ"א (ויר"ד רמב סעיף לא) בשם רבינו ירוחם, דאם יש לחכם האחר קבלה שטעה הראשון במה שאסר, רשאי להתיר אף שלא מדעת הראשון. ועיין שם פרטי הדינים.

(ז) גמ', מחיצת הכרם שנפרצה וכו'. הקשה הרמב"ן (בקונטרס דינא דגרמי קפב, א בהוצאת מ"מ), איך שמעינן מהכא דרבי מאיר מחייב בדינא דגרמי, דהא הכא ראוי להתחייב מדינא, דהרי הגפנים שלו מתערבין עם תבואת חבירו ואוסרין אותה, ומאחר שעליו לגדור מפני האיסור ולא אמרינן בה על הניזק להרחיק את עצמו, הוי כשורו דלא טפח באפיה וליחייב לכולי עלמא. ותירץ, דכיון דלא מיתסר התבואה מחמת ערובו לחודיה, אלא מפני שנתיימש מלגדור, אינו אלא גרמי, שיאשו הוא הגורם לו להתחייב. וכן הוכיח ממתניתין דכלאים (פרק ה' מ"ו), דהוראה ירק בכרם ואמר לכשאגיע לו אלקטנו, אף על פי שהוסיף מאתיים עד שליקטו מותר. ומוכח, דאין התוספת אוסרת מחמת עצמה אלא מחמת ייאשו. וכמבואר בתוס' ד"ה נתיימש.

(ח) תוס' ד"ה מחיצת הכרם, בתוה"ד, דרבי יוסי ורבי שמעון לא פליגי אלא משום דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. ביאר הגרע"א (בגליון השלחן ערוך או"ח רנ"ג דפוס ישן), דנחלקו התוס' ביבמות (פג:). ד"ה אין, והר"ש (כלאים פ"ז מ"ה) בביאור דעת רבי יוסי ורבי שמעון, דהקשו תוס', מאי שנא מנותן נבילה או חלב בתבשיל חבירו, דנאסר, ולא אמרינן ביה אין אדם אוסר וכו'. ותירצו, דלא אמרו כן אלא בדבר התלוי במחשבה כמשתחוה לבהמת חבירו, וכן כלאים. אבל הר"ש (שם) הקשה על תירוצם, מהא דהעושה מלאכה בפרת חטאת פטור מדיני אדם (לעיל ג.), אף דתלוי במחשבה, שהרי הכניסה לרבקה כדי שתניק לא חשיב מלאכה. לכך ביאר, דכל הני יש לכל אחד טעם בפני עצמו, דגבי עבודה זרה, לא שמייה תקרבות עבודה זרה, כיון דאינו שלו, וגבי כלאים הוי גזירת הכתוב דכתיב "לא תזרע", מה זורע דניחא ליה שהיא שלו, או מדכתיב "כרמך" שהיא שלך. אבל גבי פרת חטאת דתלוי במלאכה, כיון דניחא ליה לעושה המלאכה, שפיר אוסר דבר שאינו

מומחה, ולא אמרינן בזה רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן, וביאר בשו"ת הגרע"א (תניינא סימן קג סק"ד), דאף דאיכא רוב מצויין אצל שחיטה מומחין, מיהו כנגד זה איכא רוב מומחין דאין מנבלים, וזה שניבלה איתרע ליה רובא, ואמרינן דילמא הוא מהמיעוט השוחטים ואינם מומחין. ובפרי מגדים (שם) תמה, כיון דהשוחט הוי מוחזק, נימא דהמוציא מחבירו עליו הראייה, ויצטרך התובע להביא ראייה דהוא מהמיעוט דאינן מומחין. ותירץ הגרע"א (שם), דכיון דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין, נמצא דאיכא רוב דהניבול על ידי אינו מומחה, וגם איכא רוב בעולם דאינם מומחין, ובצירוף חזקה דמעיקרא שלא למד, מהני לאפוקי ממון אף ממחזק גמור. וכעין דאיתא בעבודה זרה (לד.), דאף לרבי מאיר דחייש למיעוטא מכל מקום למיעוטא דמיעוטא לא חייש, והכי נמי לא תלינן דהוא ממיעוט דמיעוט דמומחין וניבולו בשחיטתו. עוד תירץ, דאומן אין חיובו מדין מזיק אלא מדין שומר, וכדברי הרמב"ן (בבא מציעא פב.), ובשומר כל שלא הביא ראייה או נשבע דנאנסה חייב לשלם, מיהו הכא לא תהני ליה שבועה, דכל דיכול להביא ראייה לא מהימן בשבועה, כדאיתא בבבא מציעא (פג.). ובקובץ שיעורים (אות קט) הביא לב' התירוצים, וכתב דלשיטת התוס' דחיובו מדין מזיק יש לתרץ כתירוצו קמא, ולשיטת הרמב"ן יש לתרץ כתירוצו בתרא.

(יד) גמ', ההוא מגרומתא וכו'. טרפיה ופטריה לטבח מלשלומו דמי. הקשה האור שמח (פ"י משכירות ה"ה), דלפי המבואר בסוגיין, דרב פטר הטבח מלשלם כיון דלא טרפיה אלא מספק. תמוה, כיון דסוף סוף אסור באכילה, נמצא דהוי מזיק גמור ואין לך פשיעה גדולה מזו. מיהו לרבינו תם בתוס' ד"ה מנער, אתי שפיר קצת, כיון דהכא לכולי עלמא הוא כשר, אלא דהחמיר רב לאוסרו לכך לא חשיב מזיק, אבל לפירוש ר"י בתוס' (שם) קשה. ותירץ, על פי דברי הרמב"ן בקונטרס דינא דגרמי (עמוד קפה, א בהוצאת מ"מ), שהקשה על המבואר בסוגיין, דטבח אומן שקלקל חייב בכל גווני, ובשלמא בהגרמה ועיקור הוי הניק ניכר, אבל בשחיטה ודריסה, הא לא נודע היזק. ותירץ, דכיון דלא שחטה כראוי השחיטה עצמה היא ההיזק, דאין זו שחיטה, אלא כמתין ראשה בסיף, והרי ניכר בין חיה לשחוטה. ולפי זה ביאר, דכל דברי הרמב"ן לא מיירי אלא בודאי נבילה, כיון דמוכח ומינכר מגוף השחיטה דהויא נבילה, אבל בספק נבילה, כיון דאין מוכח בגוף הבהמה, ויכול לומר קים לי כמאן דמכשיר בזו, והוי מעשה שחיטה, מה דבפועל אסור לאוכלו, חשיב הניק שאינו ניכר.

(טו) כי תניא אומן פטור כגון דנכו ואיסור. כתב הרמב"ם (פ"ו משכירות ה"ה), דאף במראה דינר לשולחני יש לחלק בין רואהו בשכר לרואהו בחנם, וכן פסק השולחן ערוך (חור"מ שו"ע פ"ו). אבל הרשב"א כתב, דנראה מסוגיין, דאומן כדנכו ואיסור דבקיאי טפי, פטירי אפילו בשכר, ודייק מדלא מפליג בברייתא אלא בין אומן להדיוט ולא מפליג באומן גופיה בין בשכר לבחנם, מוכח דליכא לפלוגי בהכי. והש"ך (חור"מ שם סק"א) כתב, דמה שלא הזכיר בשלחן ערוך דעת הרשב"א וסתם כהרמב"ם, משום דלמד דהאי תירוצה כלול בתירוצו הגמרא.

(טז) רבי חייא נמי לאו למיגמר קבעי. ביאר הרשב"א, דאיכא למימר דמידע הוי ידעי דרבי חייא הוה בקי כדנכו ואיסור, ולא צריך למילף. אי נמי איכא למימר, דמסתמא אי לאו דמומחה שפיר לא הוה מחית נפשיה לספיקא.

דף ק ע"א

(א) רש"י ד"ה בית חייהם, זה ת"ת. הקשה הפני יהושע דבבא מציעא (ל:). פירש רש"י, דהיינו ללמדם אומנות להתפרנס, וחוקות ותורות כתיבי ברישא דקרא. ותירץ, דנראה דדא ודא אחת היא, דודאי אי אפשר לפרש כפשוטו דאתלמוד תורה קאי, דהא כתיבא ברישא דקרא, ואומנות גרידא נראה שלא היה צריך משה להודיעם וללמדם, ועוד, שנראה דוחק לפרש בית חייהם אאומנות שהוא חיי שעה, אלא על כרחך דאתלמוד תורה קאי, ובא משה להודיעם שעם תלמוד תורה לא יתבטלו מן האומנות, וכענין שאמרו [אבות פ"ב מ"ב] כל תורה שאין עמה דרך ארץ בטילה, ואם כן בית חייהם היינו לפי שהאומנות היא עיקר חייהם לתלמוד תורה.

(ב) גמ', אמר ליה חזי דעלך קסמיכנא. כתבו התוס' בד"ה אחוי, דאפילו לא אמר "חזי דעלך קסמיכנא" הוה מיחייב וכרבי חייא (לעיל צט:), דמשמע דאף דלא אמרה ליה הכי, הוי מיחייב מן הדין אי לאו משום דלא הוה צריך למילף. אבל הרי"ף (לה: מדפי הרי"ף) כתב, דדווקא בשאמרו לו מיחייב, והא דבדרבי חייא משמע דמיחייב אף דלא אמרו, היינו משום דכל שהדברים מראין שהוא סומך על ראייתו ולא יראנו שוב לאחר, הוי כאומר לו "חזי דעלך קסמיכנא". וביאר הרמב"ן במלחמות (שם), דמה שכתב הרי"ף שהדברים מראין, היינו כגון בעומד ורואה שעושה המקח בהאי דינר בפניו.

דאורייתא וי"ל בדוחק וכו'. תמה הפני יהושע, כיון דמיירי בנטל סאה ונתן סאה תחתיה, נמצא דהסאה שנטל לאחר מכן הוי מן התערובת של מי פירות, ולא יתכן לומר בשום ענין דאותן כ' סאין שנטל בכל פעם היה הכל מן המים בלבד, והניח בצריך עיון גדול.

(ג) מתני', לצבוע לו אדום וצבעו שחור וכו' רבי מאיר אומר וכו' רבי יהודה אומר אם השבח יתר וכו'. בתוס' לעיל (צה): ד"ה בשבח, הביאו ב' פירושים במחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה. דלפירוש ר"י, לרבי מאיר שינוי קונה, ולרבי יהודה שינוי דצבע לא קני משום דאינו שינוי גמור. ולפירוש רבינו תם, מודה רבי יהודה דשינוי דצבע קונה, והכא גבי אומן שאני, שאינו מתכוין לקנותו. וכתב הקובץ שיעורים (אות קא), דיש להוכיח דברי התוס' כדעת האור שמח (פ"ב מגזילה ה"ט), והמחנה אפרים (על הרמב"ם פ"ה מגזילה), שכתבו בדעת הרמב"ם, דללא כוונת קנין, אין הגולן קונה בשינוי. אבל לעיל כתב הקובץ שיעורים (אות כו), דאין ראיה מדברי התוס' דצריך כוונת קנין, דאפשר דבגולן ממש אף בלא כוונה קונה בשינוי, וכדעת הנתיבות (סימן לד סק"ה) ותרומת הכרי (סימן רסב). והכא שאני, דאינו גולן כלל בזה ששינה מדעת בעל הבית לדעת רבי יהודה, ולכך בלא כוונה אינו קונה על ידי שינוי.

(ד) תוס' ד"ה אם השבח וכו', מפרש בירושלמי מהו השבח יתר על היציאה וכו'. ביאר הרא"ש (סימן יז), דלשיטת הירושלמי, כל שבח שהיה ראוי לבוא אם לא שינה, חשוב כקרן. וביאר, דהא דלא אמרינן הכי גבי יורד לתוך שדה חבירו ונטעו שלא ברשות דהתם נטל כל השבח. דגבי אומן שאני, דכיון דנתנו לו על מנת לצבוע, כל מה שהיה עתיד להשביח חשיב כאילו כבר השביח, ואומן דפשע ושינה חייב לשלם הכל. ובדעת הבעלי ביאר באופן אחר, דאם נתן לו צמר שווה י' דינרים והצבע הוציא בסממנים ובשאר הוצאות י' דינרים, אם הצמר כמו שהוא צבוע עכשיו שווה יותר מעשרים דהיינו שבח יותר על ההוצאה, נותן לו לצבע הוצאתו דהיינו י' דינרים, ואם אינו שווה עתה רק י"ח דינרים נותן לצבע רק ח' דינרים, דהיינו יציאה יתירה על השבח.

(טו) בסוה"ד, והר"ר אלחנן פירש בענין אחר וכו'. בהגהות אשרי (על הרא"ש סימן יז), הביא פירוש הר"ר אלחנן, שאם נדר לאומן י' מנים בשביל אומנותו, והאומן צריך להוציא עבור השכירים ה' מנים, הרי אותן ה' מנים כמו קרן, ונטלם האומן אפילו בשינה. ואם השבח יתר על היציאה היינו, שהיה הריוח יותר על ה' מנים, לא יקח האומן אלא ה' מנים שצריך לתת לשכירו מפני ששינה. ולהיפך אם היציאה יתירה, שמחמת ששינה הוצרך ליתן לשכירו יותר מה' מנים, לא יטול מן השבח אלא כשיעור שהיה צריך להוציא אילו לא היה משנה.

שלו אף שהוא במחשבה. וביאר הגרע"א, דלשיטת התוס' בכל דבר התלוי במחשבה שייך אין אדם אוסר, אבל להר"ש כל שעיקר האיסור הוי על ידי מעשה, אף דאיכא תנאי דבעי ניהותא, תלי בדעת העושה, ונאסר אפילו באינה שלו. ועיין עוד בשיטה מקובצת בשם תוס' שאנץ.

דף ק ע"ב

(ט) תוס' ד"ה אומר לו גדר, בתוה"ד, ואם לא התרו בו לגדור אין חייב באחריותו שאין סבור להיות חייב לגדור כל שעה שנפרצה. אבל הרמב"ן בקונטרס דינא דגרמי (קפה, א בהוצאת מ"מ), פליג, ולשיטתו שם (עמוד קפג, ב) דחייב גרמי אינו משום קנס, וראוי להתחייב אפילו בשוגג משום מזיק. ביאר, דמה שאומרים לו גדר אינו משום התראה כדי לחייבו, אלא משום דאינו נאסר אלא בניהותא דיליה, וכל שלא התרו בו, אמרינן דמסתמא לא ניהא ליה דליתערב כרמו עם תבואת חבירו. ולא דמי לרואה ירק בכרם, שאם אמר לכשאחזור מביתי אלקטנו נאסר בתוספת מאתיים, אף דליכא הוכחה דניהא ליה. דשאני התם דהוי ירק שלו, ומסתמא ניהא ליה בקיומו.

(י) בא"ד, ור"ת מפרש דלהכי נקט תרי זימני לאשמעינן וכו' דאין מצטרפין לאסור דקמא קמא בטיל. והרמב"ן בבא בתרא (ב). הביא, דיש חולקין, ואומרים שגם בהוסיף בין שתי הפירצות מאתיים, נאסר, ולא אמרינן קמא קמא בטיל. ולפיכך שנו בברייתא אומרינן לו גדר שתי פעמים, לומר שאם לבסוף נתייאש ולא גדר, מצטרף מה שהוסיף בתחילה קודם שגדר לשיעור מאתיים ולא אמרינן קמא קמא בטיל.

(יא) בא"ד, במי פירות איירי דהחמירו טפי. תמה המהרש"א, דלפירוש רבינו תם, דכל שהוא איסור דאורייתא אף דמפסק פסוקי נאסר, יקשה, דאכתי כלאיים נמי הוי איסור דאורייתא, ואמאי אמרינן בהו קמא קמא בטיל באפסק אפסוקי. ותירץ, בדוחק, דהך דנטל סאה ונתן סאה איירי בלא הפסק, ולכך החמירו בדאורייתא, אבל בהפסק לא החמירו אפילו בדאורייתא. אבל הפני יהושע כתב, דמה שכתבו התוס' דגבי מי פירות החמירו טפי, אין הטעם מפני שפסולו מדאורייתא. אלא משום דדווקא בדבר שאין ניכר ונגרש התערובת שייך לומר קמא קמא בטיל, וכגון יין נסך בין כשר, וכן בכללאים ושביעית, וכן בההיא דנטל סאה לסלקא דעתין, דאיירי בנתן מים שאובין למקוה, דאין ניכר כלל. אבל להאי אוקימתא דמיירי בנתן מי פירות למקוה, לא שייך לומר קמא קמא בטיל, דכיון דהרוב מי פירות הרי ניכרין הם בטעמא וחזותא. וכדכתבו התוס' בעבודה זרה (עג): ד"ה כי, דבבשר בחלב אין שייך כלל לומר קמא קמא בטיל, כיון דלבסוף נותן טעם.

(יב) בא"ד, וא"ת אי במי פירות איירי וכו', איך יהיו כשירין במחצה על מחצה

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרה היומית" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היומית בעיון ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 9:45-10:45 בבית המדרש "משכן אהרן" שע"י חניכי ישיבת פוניבז' מודיעין עילית ת"ו

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...

יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד ח"כ בפט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©

למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 050-4102442 Sbma@kavnaki.net

<http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124>